

UUTTA TYÖMUOTOA HAKEMASSA

– Pienryhmätyöskentely päivähoidon arjessa

Tanja Peränen

Opinnäytetyö, kevät 2011

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Diak-Etelä, Järvenpää

Sosiaalialan koulutusohjelma

Sosionomi (AMK)

+ lastentarhanopettajan kelpoisuus

TIIVISTELMÄ

Peränen, Tanja. Uutta työmuotoa hakemassa, pienryhmätyöskentely päivähoidon arjessa. Järvenpää, kevät 2011, 74 s., 1 liite.

Diakonia-ammattikorkeakoulu, Diak Etelä, Järvenpää. Sosiaalialan koulutusohjelma, sosionomi (AMK)+ lastentarhanopettajan pätevyys.

Opinnäytetyö toteutettiin yhteistyössä Uuraisten varhaiskasvatuksessa olevien päiväkotikiikkulan Tiitiäisten ryhmän sekä Jokihaaran ryhmäperhepäivähoidon kanssa. Opinnäytetyö on opas pienryhmätyöskentelystä Uuraisten varhaiskasvatuksen henkilökunnan käyttöön.

Opinnäytetyön tarkoituksena on löytää yhdessä työyhteisön kanssa teoreettisia perusteita pienryhmätyöskentelylle sekä luoda teoreettisten perusteiden ja käytännön kokeilun tuloksena yhteistyössä henkilökunnan kanssa pienryhmätyöskentelystä selkeä ja innostava opas, joka tukee lapsen yksilöllistä kehitystä sekä lapsilähtöisyyttä. Oppaassa tulee myös olla käytännön malleja pienryhmän toteutuksesta.

Oppaan kokoamisessa päävastuun on kantanut opinnäytetyön tekijä, mutta Päiväkotikiikkulan Tiitiäisten puolen sekä Jokihaaran ryhmäperhepäivähoidon henkilökunta on ollut aktiivisesti mukana projektissa, jossa kehitettiin työyhteisöön uutta toimintamallia. Projekti koostui käytännön kokeilusta, jossa toteutettiin kahdella erilaisella tavalla pienryhmätyöskentelyä. Käytännön toteutukseen tueksi pienryhmätyöskentelylle on haettu teoreettista tietoa, jotta toiminta on perusteltua ja suunnitelmallista.

Opinnäytetyön kirjallisessa raportissa käydään läpi oppaan valmistumisprosessin kuvaus vaiheittain, sen toimintaympäristö sekä prosessin arviointia.

Opinnäytetyö prosessi on saavuttanut sille asetetut tavoitteet. Pienryhmätyöskentelylle löytyi teoreettiset perusteet sekä niiden ja käytännön kokeilun myötä saatiin toteutettua selkeä ja innostava opas, jossa on mukana myös muutama käytännön malli pienryhmätyöskentelyn toteutuksesta.

Avainsanat: pienryhmätyöskentely, varhaiskasvatus, lapsen yksilöllinen kehitys, lapsilähtöisyys

ABSTRACT

Peränen, Tanja

Making a new approach for working, working in small groups as a common part of day-care.

74 p., 1 appendix. Language: Finnish. Järvenpää, Spring 2011.

Diaconia University of Applied Sciences. Degree programme in Social Services, Option in Social Services and Education. Degree: Bachelor of social services

The thesis was carried out in co-operation with the group of Tiitiäinen at the day care center Pikkula and with family day care in Jokihaara. The thesis is a guide to working in small groups and it can be used by the staff working in early childhood education in Uurainen.

The aim of the thesis was to find theoretical bases on working in small groups and to create a clear and inspiring guide which supports the individual development of a child and child oriented view. The guide also includes practical models how to practice working in small groups.

The writer of this thesis has mainly been responsible for making the guide but the staff working at Pikkula kindergarten in the group Tiitiäinen and the staff working in Jokihaara family day care have also been actively involved in the project in which a new working procedure was being developed. The project consisted of a practical experiment which included two different ways of working in small groups. Theoretical knowledge has been applied for supporting the practice in order to make the working in small groups justified and systematic.

The report includes the stages in making the guide, the situations where to use it and the evaluation of the whole process.

The process of making the thesis has reached its goals. Theoretical basis on working in small groups could be found. This procedure and practice resulted to a clear and inspiring guide which includes some practical models how to carry out this type of working.

Key words: working in small groups, early childhood education, the individual development of a child, child oriented view.

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	6
2 OPINNÄYTETYÖN TAVOITTEET JA TOTEUTUS.....	8
3 AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET	10
4 VARHAISKASVATUSTA OHJAAVAT SÄÄDÖKSET	12
4.1 Varhaiskasvatus Uuraisilla.....	15
4.2 Kehittämishankkeeseen liittyvä toimintaympäristö.....	16
4.2.1 Päiväkodit	17
4.2.2 Ryhmäperhepäiväkodit.....	17
4.2.3 Perhepäivähoito.....	18
4.2.4 Kerhotoiminta.....	18
5 PIENRYHMÄTYÖSKENTELEN TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT	19
5.1 Lapsen yksilöllinen kehitys	19
5.2 Vuorovaikutus.....	20
5.3 Ryhmätyöskentely	22
5.4 Omahoitajuus	23
5.5 Lapsilähtöisyys varhaiskasvatuksessa	23
5.6 Erityistä tukea tarvitseva lapsi päivähoidossa.....	24
5.7 Kiintymyssuhdeteoria.....	25
6 PIENRYHMÄTYÖSKENTELY.....	26
6.1 Pienryhmän muodostaminen	26
6.2 Pienryhmän tavoitteet.....	27
6.3 Kasvatuskumppanuus	28
7 PIENRYHMÄTYÖSKENTELYOPPAAN VALMISTUMISPROSESSI JA SEN ETENEMINEN	29
7.1 Pienryhmätyöskentely käytännössä.....	30
7.1.1 Pysyvät pienryhmät ja kasvattajat.....	32
7.1.2 Pysyvät pienryhmät, vaihtuvat kasvattajat	34
8 KEHITTÄMISIDEASTA OPPAAKSI	36
9 VALMIS OPAS PIENRYHMÄTYÖSKENTELYSTÄ.....	39
10 KEHITTÄMISPROSESSIN ARVIOINTI.....	40
10.1 Opinnäytetyön tavoitteiden toteutuminen.....	40

10.2 Luotettavuuden arviointi.....	41
10.3 Arviointia oppaan työstämisen sujumisesta	41
10.4 Käytännön kokeilun sujuminen	42
11 POHDINTA	45
11.1 Ammatillinen kehittyminen	46
11.2 Aiheen jatkotyöstäminen.....	47
LÄHTEET	48
LIITE 1: Opas pienryhmätyöskentelystä varhaiskasvatukseen	51

1 JOHDANTO

Opinnäytetyöni on kehittämishanke ja se koostuu pienryhmätyöskentelyoppaasta sekä -raportista. Opinnäytetyö oli työelämälähtöinen ja se on toteutettu yhteistyössä päiväkoti Pikkulan Tiitiäisten ryhmän sekä Jokihaaran ryhmäperhepäiväkodin kanssa. Kehitimme työyhteisöön uuden toimintamallin, pienryhmätyöskentelyn. Pienryhmätyöskentelyä kokeiltiin käytännössä ja tarkoituksenamme oli kehittää siitä pysyvä toimintamalli, jota voitaisiin toteuttaa suunnitelmallisesti päivähoiton arjessa. Halusimme myös saada toiminnallemme teoreettista tietoa, jotta toimintamme olisi perusteltua sekä voisimme toteuttaa työskentelymallia tavoitteellisesti ja suunnitelmallisesti. Prosessin tuloksena syntyi innovatiivinen opas pienryhmätyöskentelystä.

Pienryhmätyöskentelystä ei ole aikaisemmin tehty vastaavia oppaita, mikä onkin mielestämme ollut suuri puute. Nyt opas on luotu ja haluamme jakaa tietoa myös muille varhaiskasvattajille. Oppaan tarkoituksena on tuoda teoreettista tietoa pienryhmätyöskentelystä sekä käytännön kokemuksia Uuraisilla toteutetusta toiminnasta. Esittelemme oppaassa myös kaksi toimintamallia pienryhmätyöskentelyn toteutuksesta. Pienryhmätyöskentelystä puhutaan paljon, mutta käytännössä sen toteutus on vähäistä, siksi haluamme tuoda opinnäytetyöni avulla pienryhmätyöskentelyä näkyväksi ja pysyväksi toimintamalliksi.

Varhaiskasvatuksessa on tapahtunut suuria muutoksia viime vuosien aikana. Stakesin, opetusministeriön, opetushallituksen, sosiaali- ja terveysministeriön sekä Suomen kuntaliiton ja alan asiantuntijoiden kanssa laadittu varhaiskasvatuksen suunnitelman perusteet julkaistiin vuonna 2004, jonka seurauksena kunnissa käynnistyi varhaiskasvatussuunnitelmatyö. Suunnitelmatyöskentelyssä tarkastelun kohteena olivat erityisesti päivähoiton arvot ja toimintatavat. (Mikkola & Nivalainen 2009, 13.) Suunnitelmatyöskentelyn kautta on huomattu, miten tärkeää on huomioida lapsi yksilönä sekä tuoda päivähoitoon lapsilähtöisyyttä aikuislähtöisyyden tilalle. Päivähoitossa ei kuitenkaan aina pystytä vastaamaan lapsen tarpeisiin riittävästi. Hoidon tarpeen lisääntyessä myös lasten määrä päiväkotiryhmissä on lisääntynyt. Ryhmäkokojen suuruus kuormittaa päivähoi-

don työntekijöitä sekä luo lapselle turvattomuutta ja kiirettä. Vuonna 2005 tuli voimaan laki subjektiivisesta päivähoito oikeudesta, jonka seurauksen päivähoitossa olevien lasten määrä on kasvanut.

Varhaiskasvatuksessa puhutaan, että erityisen tuen tarpeessa olevat lapset ovat lisääntyneet. Raportit erityisen tuen tarpeessa olevien lasten lukumäärästä kertovat, että luku on kasvanut viimeisen 20 vuoden aikana, mutta arvioinneille ei ole selviä kriteerejä, eivätkä ne ole tieteellisesti luotettavia, mutta niistä tulee esiin lasten haasteellisen käyttäytymisen lisääntyminen. Varhaiskasvatuksessa tapahtuneet suuret muutokset: ryhmien jatkuva vaihtuminen, henkilörakennemuutokset sekä toiminnan aikuis- ja lapsilähtöisyys ovat kuitenkin väistämättä heijastuneet lasten käyttäytymiseen sekä vuorovaikutukseen päivähoitossa. (Viitala 2005, 16–19.)

Työntekijät varhaiskasvatuksessa ovat pääsääntöisesti tyytyväisiä työhönsä ja näkevätkin työssä hyvin monia myönteisiä asioita. Varhaiskasvattajat kokevat kuitenkin kuormittavana tekijänä päivähoitossa pienet tilat sekä melun. (Koivunen 2009, 131.) Melu ja pienet tilat olivat myös meidän mielestä kuormittava tekijä, joten halusimme tuoda muutosta tähän. Kuormittavana koimme myös sen, että henkilökunnalta vaaditaan enemmän kuin ennen. Mielestämme Pienryhmätyöskentelyn avulla saadaan tilat järkevästi käyttöön, melu alhaisemmaksi, lapsen yksilöllinen tarve huomioitua sekä turvallinen ja kannustava ilmapiiri.

Opinnäytetyöni loppuraportissa kerron, mistä kiinnostus pienryhmätyöskentelyyn heräsi ja kuinka prosessi eteni sekä millaiset tavoitteet asetimme uuden työmuodon kehittämiseksi. Seuraavaksi kerron aikaisemmista tutkimuksista. Luvussa viisi perustelen pienryhmätyöskentelyn toteutuksen sekä suunnittelun. Pyrin myös tuomaan esiin omat valintamme toimintamallin luomisessa. Teorian jälkeen kuvailen toimintaympäristöni, johon kehittämishanke toteutettiin. Opinnäytetyön loppuosassa kerron laajemmin pienryhmätyöskentelystä sekä mitä toimintamallia toteuttaessa tulee huomioida. Aivan lopuksi kuvailen prosessin ja kerron omia ajatuksiani prosessista sekä arvioin saavutettiin opinnäytetyölleni asetetut tavoitteet.

2 OPINNÄYTETYÖN TAVOITTEET JA TOTEUTUS

Opinnäytetyöni tavoitteena oli löytää teoreettisia perusteita pienryhmätyöskentelylle sekä luoda niiden ja käytännön kokeilun tuloksena yhteistyössä päiväkotikiikkulan sekä Jokihaaran ryhmäperhepäiväkodin henkilökunnan kanssa pienryhmätyöskentelystä opas Uuraisten päivähoiton henkilökunnan käyttöön. Oppaan tarkoituksena on tuoda esiin kattavasti, mitä pienryhmätyöskentely on, miten sitä voidaan toteuttaa ja kuinka tärkeää sen toteutus on lapsen kehitykselle. Materiaalin avulla halutaan antaa kaikille varhaiskasvattajille eväitä toteuttaa pienryhmätyöskentelyä tavoitteellisesti ja suunnitelmallisesti. Pienillä muutoksilla pienryhmätyöskentely voi palvella koko Uuraisten varhaiskasvatusta tuoden laadukkuutta ja lapsilähtöisyyttä. Tämän takia haluamme saada pienryhmätyöskentelyn pysyväksi toimintamalliksi Uuraisten varhaiskasvatukseen.

Henkilökunnan sekä omat odotukseni ovat, että pienryhmätyöskentelyopas on selkeä ja innostava. Oppaassa tulee myös olla valmiita malleja pienryhmätyöskentelyn toteutukseen. Päävastuu varsinaisen oppaan luomisesta oli minulla, mutta yhteistyössä henkilökunnan kanssa loimme perustan toimintamallille sekä suunnittelimme käytännön kokeilun ja toteutuksen. Työyhteisö oli muutenkin koko ajan mukana prosessissa. He antoivat työpanoksensa toimintamallin ideointiin ja kehittämiseen. Tarkoituksenamme oli toteuttaa Uuraisilla Pikkulan päiväkodin ja Jokihaaran ryhmäperhepäiväkodin henkilökunnan kanssa pienryhmätyöskentelyä käytännössä ja kehitellä toimintamallia prosessin aikana. Tämä vaatii paljon henkilökunnalta, mutta samalla se myös antaa paljon hyötyä työyhteisöön.

Tavoitteenamme oli myös tuoda selkeyttä ja lapsilähtöisyyttä päivähoiton arkeen pienryhmien avulla. Olemme huomanneet, että päivähoitossamme ongelmia tuottavat: melu, siirtymätilanteet, kiire, havainnointi, vuorovaikutus ja viihtyvyys, joten haluamme selvittää voiko pienryhmätyöskentelyllä tuoda muutosta näihin asioihin.

Päiväkotiryhmät ovat suuria nykyisin, joten lapsen yksilöllinen huomioiminen saattaa jäädä todella vähäiseksi. Pienryhmätyöskentelyllä voidaan tuoda apua tähän. Tarkoituksenamme on tuoda esiin pienryhmätyöskentelyn ja suuren päiväkotiryhmän välistä eroa lapsen kehitykselle sekä puntaroida niiden hyviä ja huonoja puolia.

Monika Riihelän mukaan pienryhmätyöskentelyllä on monia etuja verrattuna suureen ryhmään. Lapset tutustuvat toisiinsa paremmin pienessä ryhmässä sekä pienessä ryhmässä lapsen on helpompi olla oma itsensä, kun jokainen tuntee toisensa sekä jokaisen ryhmän jäsenen tekeminen huomataan paremmin. Pienessä ryhmässä lapset sitoutuvat paremmin toimintaan ja ryhmän jäsenet pitävät toinen toisistaan huolta. (Riihelä 1995, 31.)

3 AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET

Etsin pienryhmätyöskentelyyn liittyviä lopputöitä sekä tutkimuksia ammattikorkeakouluista ja yliopistoista. Suvi Lukkarisen ja Sanna Riihelän opinnäytetyö *Ompusatoa* (2010) käsittelee omahoitajuuden sekä pysyvien pienryhmien merkitystä alle kolmivuotiaiden lasten ryhmässä. Heidän tutkimuksensa tulokset tuovat esiin, että lapset aloittavat omaehtoisesti leikin omassa pysyvässä pienryhmässä kaikkein useimmin ja leikki on pitkäkestoisempaa. Kasvattajat olivat myös parhaiten sitoutuneita toimintaan pysyvissä pienryhmissä. Heidän tekemänsä kyselyn mukaan henkilökunta tuo esiin, että pienryhmätyöskentelyn avulla ujompikin lapsi uskaltaa osallistua toimintaan, melu on vähäisempää sekä lasten havainnointi on helpompaa. Henkilökunta havaitsi, että pysyvät pienryhmät ovat paremmat lapsille kuin sekaryhmät, koska sekaryhmässä lapselle tulee helposti tunne, ettei hän kuulu joukkoon.

Päivi Koiviston väitöskirja *Yksilöllistä huomiota arkisissa tilanteissa* (2007) sivuaa pienryhmätyöskentelyä myös vähän. Koiviston mukaan pienryhmätyöskentelyn avulla aikuisen ja lapsen välinen vuorovaikutus lisääntyy, lapsen yksilöllisyys pystytään huomioimaan paremmin ja lapset voivat tehdä asioita omaan tahtiinsa. Pienryhmätyöskentely sitoo henkilökunnan tiiviimpään yhteistyöhön ja vastuuta voidaan jakaa paremmin aikuisten kesken. Pienryhmätyöskentelyn avulla kiireettömyys lisääntyy. (Koivisto 2007, 122–123.)

Kirjallisuutta aiheesta on todella vähän. Olen pyytänyt apua kirjallisuuden etsimisessä myös monesta kirjastosta, mutta pienryhmä koituikin hyvin haasteelliseksi aiheeksi myös kirjaston virkailijoille. Joitakin aihetta käsitteleviä teoksia olen kuitenkin löytänyt: Inkeri Ruokonen, Sinikka Rusanen ja Anna-Leena Välimäki (2009) teoksessa *Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa tarkastellaan pienryhmätyöskentelyä Neidonkallion päiväkodin näkökulmasta*. Neidonkallion päiväkotia on perustettu 2007 ja siellä on käytössä pysyvät pienryhmät, jotka ovat perustettu ikätason mukaisesti. Pienryhmätyöskentely on käytössä koko hoitopäivän ajan. Päiväkodissa keskiössä on lapsi, mutta taustalla on myös koko perhe. (Laento & Nousiainen 2009, 91–92.)

Päiväkodissa korostetaan, että jokainen lapsi tarvitsee vierelleen turvallisen ja tutun aikuisen sekä vertaissuhderyhmän, joka on riittävän pieni. Neidonkallion päiväkodissa pienryhmillä on aina sama vastuukasvattaja, jonka vastuualueena on perheiden kanssa sovittujen tavoitteiden toteutumisesta huolehtiminen, oman pienryhmän toiminnan suunnittelu, toteutus sekä arviointi. (Laento & Nousiainen 2009, 91.)

Petteri, Mikkola & Kirsi, Nivalainen (2009) käsittelee kirjassaan *Lapsella hyvä päivä tänään* pienryhmätyöskentelyä kattavasti. Heidän mukaansa kokemukset ovat osoittaneet, että lapset ja aikuiset tarvitsevat pienryhmätyöskentelyä päiväkodin arkeen. Lapselle on turvallisempaa ja helpompaa hallita omaa toimintaansa, tulla yksilönä näkyvämmäksi ja olla oma itsensä, mitä pienemmässä ryhmässä hän on. Lapsi voi toimia pienryhmässä lähikehityksensä alueella, jolloin aikuisen on helppo tukea, havainnoida ja ohjata lapsen toimintaa. Pienryhmätyöskentelyn avulla vuorovaikutus pystytään mahdollistamaan ja sitä voidaan käyttää suunnitelmallisesti. (Mikkola & Nivalainen 2009, 31–33.) Suunnitelmallisuus, tilojen hyödyntäminen sekä työaika on tarkoin mietittävä pienryhmätyöskentelyssä ja kirjassa on näihinkin asioihin paneuduttu.

Hannele Räihä (2001) käsittelee kirjassaan kiintymyssuhteen tärkeyttä. Lapsen normaalille kehitykselle on välttämätöntä luoda kiintymyssuhde häntä hoitavaan aikuiseen. Turvallisen kiintymyssuhteen avulla tutustuminen vieraaseen ympäristöön sujuu paremmin. (Räihä 2001, 72.)

Kirjallisuuden lisäksi tarkoitukseni on käyttää Pupuhuhdan päiväkotia Jyväskylästä lähteenä, koska siellä pienryhmätyöskentely on päivittäin arjen toiminnassa mukana ja heillä on siitä monen vuoden kokemus. Tarkoitukseni on tuoda oppaaseen heidän henkilökohtaisia näkemyksiä asiasta. Olen haastatellut Pupuhuhdan työntekijöitä tutustumiskäynnillämme. Lisäksi hyödynnän heidän varhaiskasvatussuunnitelmaansa.

4 VARHAISKASVATUSTA OHJAAVAT SÄÄDÖKSET

Määräysten, sopimusten ja lakien tavoitteena on turvata varhaiskasvatuksessa laadukas toiminta. Lisäksi näillä pystytään takaamaan asiakkaille ja työntekijöille oikeusturva. Perustuslaki säätelee kansalaisten perusoikeuksia, mutta oikeuksien lisäksi kansalaisilla on velvollisuuksia, kuten huoltajan on turvattava lapselleen tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi. Velvollisuuksiin kuuluu myös yhteiskunnan palvelujärjestelmän rahoittaminen, joka tapahtuu maksamalla veroja sekä pakollisia vakuutusmaksuja. (Järvinen, Laine & Helman-Suominen 2009, 88.)

Työskennellessä sosiaali- ja terveysalan ammattiteissa, on tarkoin noudatettava sopimuksia, määräyksiä, lakia sekä eettisiä periaatteita. Yleiset ammattivaatimukset sosiaali- ja terveysalalla ovat asiakaslähtöisyys, palvelumyönteisyys, kestävä kehitys, moraalinen harkinta sekä vuorovaikutuksellinen osallistuminen. Perheille tarjotaan Suomessa tukea pienten lasten hoidon järjestämisessä perhepolitiikalla. Perhevapaan tarkoituksena on mahdollistaa äitiys-, isyys- ja vanhempainvapaan sekä kotohoidontuen avulla molempien vanhempien oikeus jäädä omaan kotiin hoitamaan lastaan. (Järvinen, Laine & Helman-Suominen 2009, 88.)

Vanhempainrahakauden jälkeen jokaisella alle kouluikäisellä lapsella on oikeus kunnalliseen päivähoitopaikkaan. Päivähoidon tulee tukea yhdessä vanhempien kanssa lapsen persoonallista ja tasapainoista kehitystä. Lapselle tulee myös tarjota turvalliset, lämpimät ja jatkuvat ihmissuhteet ja toiminnan tulee olla monipuolista suotuisassa kasvuympäristössä. Päivähoidossa tulee myös edistää lapsen sosiaalista, fyysistä ja tunne-elämän kehitystä sekä tukea lapsen älyllistä, eettistä, esteettistä sekä uskonnollista kasvatusta. (Järvinen, Laine & Helman-Suominen 2009, 88–89.)

Päivähoitolaki määrää lapsen hoidon järjestämisen joko päiväkodissa, perhepäivähoidossa, leikkitoiminnassa tai muussa päivähoitotoiminnassa. Päivähoitolaki määrittelee myös päivähoidon henkilöstökelpoisuudet sekä ryhmäkoot. Ny-

kyistä päivähoitolakia(1973) on täydennetty useasti. Nykyinen päivähoitolaki ei vastaa enää tämän päivän palveluntarvetta. Lasten määrä päivähoitossa lisääntyy vuosi vuodelta, joten hoitopaikkojen saatavuus heikkenee. Perhepäivähoitajan työ ei houkuttele, koska palkkaus ja työajat ovat huonot, mutta vanhemmat haluaisivat lapsensa usein pieneen ryhmään. Kuntien tulisi panostaa avoimen päivähoiton ja leikkitoiminnan lisäämiseen, jotta kotona olevat lapset pääsisivät vertaisryhmien pariin. Tämän takia tilalle odotetaan varhaiskasvutuslakia sekä laajempaa järjestelmän uudistamista. (Laki lasten päivähoitosta 1973/239.)

Päivähoito on osa sosiaaliturvaa ja sen toteuttamiseksi on laadittava yhdessä asiakkaan kanssa palveluiden järjestämisestä hoito-, palvelu-, kuntoutus- tai jokin muu vastaava suunnitelma. Erityistä tukea tarvitsevalle lapselle on laadittava kuntoutussuunnitelma. (Järvinen, Laine & Helman-Suominen 2009, 90–91.)

Stakesin, Sosiaali- ja terveysministeriön, opetushallituksen, opetusministeriön ja Suomen kuntaliiton alan asiantuntijoiden kanssa laadittiin valtakunnalliset varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, jotka tulivat voimaan vuonna 2005. Tämän seurauksena kunnissa käynnistyi varhaiskasvatussuunnitelmatyöskentely, jossa laadittiin jokaiselle kunnalle oma varhaiskasvatussuunnitelma. Varhaiskasvatussuunnitelmassa tuli pohtia oman kunnan varhaiskasvatuksen järjestämisen perusteet, painoalueet kehittämiseksi sekä kunnan varhaiskasvatuksen palvelujärjestelmä. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet i.a)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa on tavoitteena valtakunnallisesti yhdenvertaistaa varhaiskasvatuksen toteutumista, ohjata sisällöllistä kehittämistä sekä luoda edellytykset varhaiskasvatuksen laadun kehittämiseksi. Tavoitteena on myös lisätä kasvatushenkilöstön ammatillista tietoisuutta, vanhempien osallisuutta sekä moniammatillista yhteistyötä eri palveluiden välillä. Varhaiskasvatuksen suunnitelman perusteet muodostavat yhdessä esi- ja perusopetuksen kanssa valtakunnallisesti lapsen kasvua, oppimista ja hyvinvointia edistävän kokonaisuuden. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet i.a)

Jokaisen kunnan on laadittava yhteinen varhaiskasvatussuunnitelma koko varhaiskasvatukseen, mutta lisäksi voidaan laatia kunnan sisällä oleviin yksiköihin omat suunnitelmat, jotka keskittyvät vain kyseiseen yksikköön. Tämän lisäksi jokaiselle lapselle on laadittava henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma sekä esiopetuksessa esiopetussuunnitelma. Suunnitelma laaditaan yhteistyössä lapsen vanhempien kanssa. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet i.a)

Laki lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä tuli voimaan 2002. Lailla pyritään turvaamaan alaikäisten henkilökohtaista koskemattomuutta sekä edistää heidän henkilökohtaista turvallisuutta. Laki vaatii työnantajia selvittämään lasten kanssa työskentelevien henkilöiden rikostaustan ennen virkaan nimittämistä tai työsopimuksen tekemistä. Selvitys tehdään siten, että henkilö, hankkii itse selvityksen omasta rikosrekisteristään oikeusrekisterikeskuksesta ja toimittaa sen työnantajalle nähtäväksi ennen työn aloitusta. (Laki lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä 2002/504.)

Uuden lastensuojelulain (2008) tavoitteena on turvata lapsen sekä hänen perheensä tarvitsemat tukitoimet ja palvelut. Tavoitteena on myös parantaa viranomaisten välistä yhteistyötä ja mahdollistaa varhainen puuttuminen sekä tehostaa tukea avopalveluissa. Lisäksi lain tarkoituksena on parantaa lapsen sekä vanhempien oikeusturvaa, erityisesti päätöksissä, jotka koskevat lastensuojelua. Uuden lastensuojelulain myötä pyritään entistä enemmän ehkäisevään lastensuojeluun, joka tarkoittaa suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintamuotoa. Kasvattaja on velvollinen tekemään lapsesta lastensuojeluilmoituksen, mikäli hän huomaa laiminlyöntiä lapsen hoidossa tai huolenpidossa tai lapsen kehitys vaarantuu tai lapsen oma käyttäytyminen vaatii lastensuojelun tarpeen selvitystä. (Lastensuojelulaki 2007/417.)

Varhaiskasvatuksen työntekijöitä koskettaa salassapitovelvollisuus, joka tarkoittaa asiakirjasalaisuutta, vaitiolovelvollisuutta sekä hyväksikäyttökieltoa. Asiakirjasalaisuudella tarkoitetaan asiakirjojen, kuten lapsen varhaiskasvatussuunnitelman salassapitoa. Vaitiolovelvollisuudella tarkoitetaan kieltoa ilmaista salassa pidettävää tietoa. Salassa pidettävä tieto on voitu saada suullisesti tai sitten tieto on peräisin asiakirjoista. Vaitiolovelvollisuus koskee myös harjoittelijoita sekä

työssäoppimisessa olevia henkilöitä. Hyväksikäyttökiellolla tarkoitetaan sitä, että tietoja jotka työntekijä on saanut, ei saa käyttää siten että siitä koituisi työntekijälle esim. taloudellista hyötyä eikä lasten kuvia saa luovuttaa ulkopuolisten käyttöön. Salassapitovelvollisuus ei kuitenkaan estä salassa pidettävän asian kertomista niille työntekijöille, joilla on viranpuolesta siihen oikeus. (Järvinen, Laine & Helman-Suominen 2009, 90–91.)

4.1 Varhaiskasvatus Uraisilla

Varhaiskasvatus on prosessi, jolla edistetään lapsen oppimista, kehitystä ja kasvua. Prosessissa on lapsi aina aktiivisena tekijänä mukana. Kasvu- ja oppimisympäristö on suunniteltu niin, että lapsi pystyy toimimaan tietoisesti ja tavoitteellisesti aikuisen sekä muiden lasten kanssa. Laadukas varhaiskasvatus taasoittaa lasten elinympäristöstä tulevia eroja sekä tarjoaa lapsille samanarvoiset mahdollisuudet kehittyä omien taitojen mukaisesti. (Uuraisten varhaiskasvatussuunnitelma 2006, 6.)

Asuinpaikasta, etnisestä alkuperästä tai sosiaalisesta ja kulttuurisesta taustasta riippumatta lapsilla on oikeus turvalliseen elinympäristöön, huolenpitoon, hoitoon, kasvuun ja oppimiseen. Lapselle tarjotaan hänen tarvitsemansa erityishoito, opetus ja kasvatus. Lapset ovat oikeutettuja hyväksyntään ja erityisopetus toteutetaan mahdollisuuksien mukaan yleisten varhaiskasvatuksen palveluiden mukaisesti. Suunniteltaessa ja toteutettaessa varhaiskasvatusta huolehditaan sukupuolten välisen sekä etnisen tasa-arvon toteutumisesta, mutta otetaan kuitenkin huomioon tyttöjen ja poikienkehityserot Varhaiskasvatuksessa otetaan huomioon lasten omat näkemykset ikätason ja kehityksen mukaisesti. (Uuraisten varhaiskasvatussuunnitelma 2005, 6-7.)

Lapsella on oikeus omaan äidinkieleensä ja kulttuuriinsa. Siksi varhaiskasvatus tukee lapsen oman äidinkielen oppimista. Vieraskielisiä lapsia tuetaan myös suomen tai ruotsin kielen oppimisessa. Lapsille, jotka kuuluvat kulttuurivähemmistöön, tulee mahdollistaa kasvu sekä oman kulttuurin että suomalaisen yhteiskunnan jäseniksi. (Uuraisten varhaiskasvatussuunnitelma 2005, 7.)

Keskeisin toimintamuoto lapselle on leikki. Varhaiskasvatuksessa lapselle mahdollistetaan leikki ja monipuolinen toiminta vertaisryhmän ja aikuisten kanssa. Ihmisenä kasvamisen lähtökohtana ja hyvän kasvun ja oppimisen perusta on turvallisten kiintymyssuhteiden kehittyminen ja siksi on hyvin tärkeää mahdollistaa leikki lapselle varhaiskasvatuksessa. Kasvu- ja oppimisympäristö tulee olla varhaiskasvatuksessa fyysisiltä, psyykkisiltä sekä tiedollisilta ja sosiaalisilta ominaisuuksiltaan lapsille sopiva. (Uraisten varhaiskasvatussuunnitelma 2005, 7.)

4.2 Kehittämishankkeeseen liittyvä toimintaympäristö

Uraisten päivähoitossa tavoitteena on kodinomainen sekä elämänmyönteinen ilmapiiri, jossa lapsi saa hyvää hoitoa. Lisäksi pyritään toimivaan yhteistyöhön vanhempien kanssa sekä tuetaan kotikasvatusta. Lapsen oppimismahdollisuuksia ja kehitystä edistetään mahdollisuuksien mukaan. (Uraisten varhaiskasvatussuunnitelma 2005, 10.) Uuraisilla lasten hoito on toteutettu päiväkodeissa, ryhmäperhepäiväkodeissa, perhepäivähoidossa sekä kerhotoiminnassa.

Toimintaympäristönä kehittämisprosessissa olivat Päiväkoti Pikkulasta Tiitiäisten ryhmä sekä Jokihaaran ryhmäperhepäiväkoti. Haimme apua yhteisesti havaittuihin ongelmiin ja pohdimme, miten saisimme helpotusta meluun, suuriin lapsiryhmiin ja kiireeseen, jotka kuormittavat työyhteisöämme. Yhteisten pohdintojen jälkeen halusimme lähteä kehittämään uudenlaista työmallia, jossa perusta toiminnalle haettaisiin teorian avulla. Uudeksi toimintamalliksi päätimme kokeilla pienryhmätyöskentelyä.

Käynnistimme pienryhmätyöskentelyn käytännön kokeilun päiväkotiki Pikkulassa sekä Jokihaaran ryhmäperhepäiväkodissa huomioiden omat toiveemme pienryhmätyöskentelyn kehittämiselle. Olimme tutustuneet pienryhmätyöskentelyyn ja sen toteuttamiseen lähikuntien päivähoitossa ja koimme, että tämä toimintamalli palvelisi hyvin pienen kunnan tarpeita. Pienessä kunnassa hoitopaikkoja ja ryhmiä on vähän, joten lasten ikäjakauma on hyvin laaja. Suuri ikäero lasten välillä aiheuttaa konflikteja lasten kesken. Hoitopaikkojen puutteen vuoksi ryh-

mät ovat myös hyvin suuria, joten tässä toimintamallissa pystytään huomioimaan paremmin lapsen yksilöllisiä tarpeita havainnoimaan lasta tarkemmin kuin suuressa lapsiryhmässä. Pienryhmätyöskentely alkoi yhteisestä toiveestamme kehittää päivähoitoa yhä lapsilähtöisemmäksi.

Halusimme saada pienryhmätoiminnalle teoreettista pohjaa, johon peilasimme omaa toimintaamme koko kehittämisprosessin ajan teoriaan. Selvitimme myös, voidaanko pienryhmätyöskentelyllä vastata havaitsemiimme ongelmiin. Oma roolini oppaan luomisessa oli selvittää teoreettista taustaa pienryhmälle sekä osallistua henkilökunnan mukana käytännön toteutukseen.

4.2.1 Päiväkodit

Uuraisten kunnassa on kaksi kunnallista päiväkotia; Pikkulan päiväkoti ja Hirvasen päiväkoti, joissa kummassakin on alle kolmevuotiaiden ryhmä sekä yli kolmevuotiaiden ryhmä. Päiväkoti Pikkulassa alle kolmevuotiaiden ryhmä toimii myös vuorohoitopaikkana, ryhmässä on neljä työntekijää ja 12 lasta. Henkilökunta koostuu yhdestä lastentarhanopettajasta, kahdesta lähihoitajasta ja yhdestä perhepäivähoitajasta. Pikkulan yli kolmevuotiaiden ryhmässä on lapsia 21 ja työntekijöitä kolme; päiväkodinjohtaja, lastentarhanopettaja ja lähihoitaja. Pikkulassa on myös henkilökohtainen avustaja.

Hirvasen päiväkodin alle kolmevuotiaiden ryhmässä on kolme työntekijää ja 12 lasta. Henkilökunta koostuu yhdestä lastentarhanopettajasta, kahdesta lähihoitajasta ja yhdestä perhepäivähoitajasta. Yli kolmevuotiaiden ryhmässä on lapsia 21 ja työntekijöitä kolme; päiväkodinjohtaja, lastentarhanopettaja ja lähihoitaja. Päiväkodeissa on myös keittäjä-siistijä.

4.2.2 Ryhmäperhepäiväkodit

Ryhmäperhepäivähoito on päiväkodin ja perhepäivähoidon välimuoto. Uuraisilla toimii kolme ryhmäperhepäivähoitopaikkaa; Jokihaaran ryhmäperhepäivähoito, Mansikkamäen ryhmäperhepäivähoito ja Kuukkelin ryhmäperhepäivähoito. Lapsia Mansikkamäen ja Kuukkelin ryhmäperhepäivähoidossa on 10. Henkilö-

kunta koostuu molemmissa paikoissa kahdesta perhepäivähoitajasta. Jokihar-
ran ryhmäperhepäivähoidossa työskentelee kaksi perhepäivähoitajaa ja yksi
lähihoitaja ja lapsia siellä on 12.

4.2.3 Perhepäivähoito

Perhepäivähoito on joko lapsen kotona tai perhepäivähoitajan kotona tapahtu-
vaa hoitoa. Lasten ikä vaihtelee 0-7 vuoden välillä ja lapsia yhdellä hoitajalla on
neljä kokopäiväistä ja yksi puolipäiväinen. Perhepäivähoitajan omat 0-7 vuotiaat
lapset lasketaan mukaan kokoonpanoon. Uuraisilla perhepäivähoitajia on tällä
hetkellä viisi.

4.2.4 Kerhotoiminta

Leikkis-kerho on tarkoitettu 3-5-vuotiaille lapsille, joita muuten hoidetaan koto-
na, lapsille jotka haluavat leikkiä tai tarvitsevat kaveria. Kerho kokoontuu tiistai-
sin ja torstaisin klo 9 - 12.00, mutta ei koulujen lomien aikaan. Leikkis-kerhossa
lauletaan, leikitään, ulkoillaan sekä ruokaillaan. Kerho maksaa 35€/kk ja perhe
ei menetä mahdollista kotihoidon tukea, maksu on tuloista riippumaton ja mak-
suvapautusta voi anoa sosiaalityöntekijän kautta. Leikkis-kerhossa työskentelee
kaksi perhepäivähoitajaa ja lapsi on kahdeksan.

5 PIENRYHMÄTYÖSKENTELYN TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT

Lapsen ensimmäiset lapsuusvuodet ovat hyvin tärkeitä. Usein lapsi viettää nämä vuodet päivähoidossa, joten tämän takia tulee todella tarkkaan miettiä mitä päivähoidossa tapahtuu. Asiat, jotka kiinnostavat lasta ovat tärkeitä, vaikka ne aikuisesta tuntuisikin vähäpätöiseltä. Pienten lasten päivähoitopäivään mahtuu monia merkittäviä asioita kuten leikkiminen, ulkoilu, ruokailu ja uni. Näihin asioihin lapsi tarvitsee aikuisen läsnäoloa ja apua. (Kalliala 2009, 5.)

Tästä ajatuksesta aloimme pohtia miten lapset viihtyisivät paremmin päivähoitossa ja voisimmeko kasvattajina tehdä asian hyväksi jotain. Olimme huomanneet, että useasti asioita tehdään aikuislähtöisesti, eikä aikaa lasten ehdotuksille tahtonut löytyä. Lähdimme pohtimaan vaihtoehtoja uudelle toimintamallille ja Pupuuhdan päiväkodin tekemä pienryhmätyöskentelymalli huomioi mielestämme juuri nämä asiat. Pohdittuamme, miten toimintamalli toimisi parhaiten omassa yksikössämme, pidimme tärkeänä, että lapsilla olisi pysyvä kasvattaja, joka kykenisi huomioimaan lasta tällöin lapsilähtöisemmin ja yksilöllisemmin. Ajatustamme tuki myös Heleniuksen ja Korhosen ajatukset, että lapsi tarvitsee kehittyäkseen sekä kasvaakseen suhteen toiseen ihmiseen. Ihmisen tulee olla pysyvä sekä sellainen, johon lapsi voi luottaa ja joka sitoutuu häneen. Lapsi tarvitsee myös kuuntelijaa, läsnäoloa sekä aitoa välittämistä. (Helenius & Korhonen 2008, 76.)

5.1 Lapsen yksilöllinen kehitys

Toiminta päivähoitossa tulisi suunnitella niin ohjatussa kuin vapaassa tilanteessa niin, että jokainen lapsi huomioitaisiin yksilönä eikä vain osana ryhmää. (Kalliala 2009, 22). Lapset erottuvat ryhmästä oman temperamenttinsa kautta. Temperamenttia ei voi muuttaa, vaikka se elämän aikana voikin tasaantua. Jokaisen temperamenttia tulee kunnioittaa ja tukea lasta arvostamaan omia luonteenpiirteitensä. (Helenius & Korhonen 2008, 59.) Lasta ei saa muovata tiettyyn muottiin sopivaksi, vaan hänen tulee saada olla oma itsensä. Kasvatuksen läh-

tökohtana tulee olla lapsen persoonallisuus sekä hyvä elämä. (Oksanen & Perttula 2009,15.)

Yksilöllinen ja henkilökohtainen kohtaaminen on vaikeaa isossa ryhmässä, mutta silti mahdollista. Lasten itsetunnon kehityksen kannalta on hyvin tärkeää, että heidän yksilöllisiä tarpeitaan huomioidaan. (Koivisto 2007, 123.)

Yksilöllinen kehitys jää monesti kiireen keskellä huomioimatta. Mielestämme se tulisi huomioida toiminnassa paremmin ja haluamme tuoda sitä näkyvämmäksi omassa toimintamallissamme. Suunnittelimme toimintamme pienryhmissä niin, että jokaisen lapsen yksilöllinen kehitys huomioitiin ja lapsi pystyi osallistumaan toimintaan oman kykynsä mukaisesti. Ryhmässämme oli erityistä tukea tarvitsevia lapsia ja katsoimme tärkeäksi, että kaikki lapset voivat osallistua toimintaan. Huomioimme toimintamallissamme myös vuorovaikutuksen. Mielestämme vuorovaikutus on työssämme hyvin keskeisessä asemassa ja sen toimivuuteen on kiinnitettävä erityisesti huomiota.

5.2 Vuorovaikutus

Vuorovaikutus on elävä prosessi, jossa yhdistyy sanaton ja sanallinen viestintä. Hyvässä vuorovaikutustilanteessa annamme tilaa muille ihmisille sekä osoitamme kunnioitusta häntä tai hänen asiaansa kohtaan. Onnistunut vuorovaikutus vaatii pysähdystä, silmiin katsomista, havainnointia sekä kuuntelua. (Kaukkila & Lehtonen 2007, 31.)

Vuorovaikutuksessa on aina muistettava katsekontakti. Kasvattajan tulee asettua lapsen korkeudelle heidän puhuessa, jolloin lapselle tulee tunne, että häntä pidetään tärkeänä sekä häntä kuunnellaan. Lapsen kanssa puhuessa on tärkeää käyttää sellaisia sanoja, jotka lapsi ymmärtää. Sanoja ei myöskään tulisi olla liikaa. Kasvatushenkilöstö usein puhuu lapselle paljon, toistaa samoja asioita, keskeyttää lapselle osoitetun puhumisen tai puhuu epäselvästi. Aikuisen on kiinnitettävä huomiota äänensävyynsä, koska se viestii lapselle paljon syvällisempiä asioita kuin vain mekaanista puhetta. Aikuisen äänensävy paljastaa tun-

teet lasta ja työtä kohtaan. Lapsi voi pahimmillaan pelätä aikuista. (Koivunen 2009, 47- 48.)

Kasvattajalta vaaditaan ammattitaitoisia vuorovaikutustaitoja. Hänen tulee luoda ilmapiiri, jossa lapset kokevat turvallisuutta ja luottavat kasvattajaan. Lapsen kanssa kommunikoidessaan tulee kiinnittää huomiota sekä sanalliseen että sanattomaan viestintään. Lapsen vuorovaikutustaitoja tulee kehittää ja vahvistaa ryhmässä. Vuorovaikutustaidot kehittyvät ohjeita kuuntelemalla, sanavarastoa kartuttamalla sekä ilmein ja elein.(Järvinen, Laine & Suominen 2009, 160–161.)

Pienryhmätyöskentelyn avulla pystytään suunnittelemaan ja toteuttamaan vuorovaikutusta paremmin kuin suuressa ryhmässä. Lapsen on myös helpompi suhteuttaa omat taitonsa tilanteisiin sopivaksi pienessä ryhmässä sekä tunnistaa niiden vaikutus ja seuraus muihin ihmisiin. Vuorovaikutus vaikuttaa kaikkeen toimintaan päiväkodissa. Aikuiset ovat tärkeässä roolissa päiväkodin vuorovaikutuksen muodostamisessa. On hyvin tärkeää, että lapset viihtyvät ja tulevat toimeen keskenään, mutta heille on myös opetettava konfliktitilanteissa oman ratkaisukykynsä käyttö. (Mikkola, Nivalainen 2009, 33.)

Vertaisvuorovaikutuksen merkitys on todella tärkeää päivähoidossa, koska lapset elävät päivähoidossa vertaisryhmässä, jossa on muita samanikäisiä lapsia. Aikuisia on ryhmässä vähän, joten muiden lasten merkitys ryhmässä korostuu. Vertaisryhmässä lapset oppivat monenlaisia sosiaalisia taitoja, kuten toisen kuuntelemista, hyviä käytöstapoja, ristiriitojen selvittelyä sekä itsensä ilmaisua. (Kalliala 2009, 36.) Omassa työyhteisössä pidimme vertaisryhmän merkitystä tärkeänä ja jaoimme pienryhmä iän mukaisesti. Vertaisryhmässä tuetaan samalla vuorovaikutus- ja sosiaalisia taitoja.

Lukuisat tutkimukset osoittavat, että varhainen vuorovaikutus lapsen ja vanhemman välillä on keskeisin tekijä lapsen kehityksessä. Vauva aloittaa aktiivisen vuorovaikutuksen ympäristöönsä heti syntymänsä jälkeen. Lapsen kiintymyssuhteen kehityksen ongelmat johtuvat usein vaikeuksista varhaisessa vuorovaikutussuhteessa. Ongelmat näkyvät erilaisina oppimisen, käyttäytymisen sekä tunnesuhteiden ongelmina.(Räihä 2001, 71.)Tutkimuksia on myös tehty

varhaiskasvatuksen henkilökunnan ja lasten välisestä vuorovaikutussuhteesta. Tutkimukset kertovat, että vuorovaikutus hoitajan ja lapsen välillä on laadukkaan päivähoidon tärkein kriteeri. (Kalliala 2008, 67.) Käytännön kokeilu osoitti, että vuorovaikutus on tiiviimpää ja luontevampaa pienryhmässä kuin suurryhmässä.

5.3 Ryhmätyöskentely

Haimme tietoa pienryhmätyöskentelyn käytännöstä, mutta koska aiheesta oli hyvin vähän tietoa, päädyimme käyttämään ryhmätyöskentelystä löytynyttä teoriaa. Ryhmätyöskentely on rinnastettavissa pienryhmätyöskentelyyn, joten katsoimme hyväksi vaihtoehdoksi peilata toimintamallin rakentamista ryhmätyöskentelyyn. Aloitimme käytännön kokeilun muodostamalla lapsille ikään perustuvat vertaisryhmät, koska vertaisryhmän merkitystä korostettiin myös kirjallisuudessa. Saimme myös lisää vahvuutta teorian avulla ryhmätyöskentelyn tärkeydestä.

Lapsi tarvitsee rinnalleen vertaisryhmän, joka on riittävän pieni, sekä tutun ja turvallisen aikuisen ohjaamaan ryhmää. Aikuisen tehtävänä on tukea ja ohjata lapsen kehitystä sekä huolehtia, että perheiden kanssa sovitut tavoitteet ja sopimukset toteutuvat. (Laento & Nousiainen 2009, 91) Ryhmässä aikuinen on keskeisessä asemassa, hän ohjaa ryhmän tapahtumia, mutta hänen on annettava lapsille itselleenkin mahdollisuudet kehittää ryhmän toimintaa. Aikuinen on myös tietoinen koko ajan lasten tunteista ja ilmapiiristä. Jos niiden kanssa on ongelmia, osaa hän muuttaa toimintaa sen mukaisesti, että se saadaan kuntoon. (Pihlaja & Svärd 2000, 202–203.) Ryhmätyöskentely on hyvin tärkeää lapsen kehitykselle, mutta myös aikuiselle. Aikuiset voivat toteuttaa omaa ammattitaitoaan sekä luoda omaa ammatti-identiteettiään. (Helenius & Korhonen 2008, 58.)

Ryhmätyöskentelyn avulla lapsi oppii huomaamaan, että ihmisiä on monenlaisia, asioita voi tehdä monella tavalla ja asioista voi olla erimieltä. Ryhmän avulla lapsi oppii kommunikoimaan muiden lasten kanssa sekä pystyy ajattelemaan

asioita myös muita huomioiden. Ryhmätyöskentelyn avulla koetaan yhdessä tekemisen riemu ja saadaan paljon aikaa. (Pihlaja & Svärd 2000,199.)

Hyvin toimivassa ryhmässä kaikki ryhmän jäsenet tuntevat ryhmän perustehtävän. Kuuntelulle, tunteiden ilmaisulle ja erimielisyyksille on hyvin toimivassa ryhmässä aikaa. Rakentavan palautteen anto ja vastaanotto on myös hyvin tärkeää. Ryhmän avulla jäsenet oppivat ottamaan vastuuta toisistaan sekä koko ryhmästä. hyvin toimivassa ryhmässä ilmapiiri on rento ja kaikilla ryhmäläisillä on hyvä olla. (Kaukkila & Lehtonen 2007, 13.)

5.4 Omahoitajuus

Aloitimme pienryhmätyöskentelyn jakamalla lapset pysyviin pienryhmiin, Pienryhmää ohjasi myös aina sama kasvattaja. Emme tienneet silloin, että noudattaisimme omahoitaja mallia, mutta tutustuessa paremmin omahoitajuutta käsittelevään teoriaan, asia selvisi. Omahoitajuus oli mielestämme erittäin tärkeää, joten tuomme sen siksi esiin teoriassa.

Omahoitajuus on sitä, että jokaisella lapsella tai pienryhmällä on omahoitaja, jonka tehtävänä on ottaa vastuu pienryhmän toiminnasta sekä tukea päivähoiton aloittavaa lasta päivähoiton arjessa. Lapsen on helpompi tutustua yhteen aikuiseen kerrallaan ja rakentaa luottamusta häneen. Näin lapsi oppii, että hänestä välitetään ja pidetään huolta. (Mikkola & Nivalainen 2009, 34.)

Omahoitajuus antaa paremmat edellytykset tukea lapsen yksilöllistä kehitystä. Omahoitajan tehtävänä onkin havainnoida ja dokumentoida lapsen kasvua ja kehitystä sovitulla tavalla. (Mikkola & Nivalainen 2009, 34.)

5.5 Lapsilähtöisyys varhaiskasvatuksessa

Lapsilähtöisyydestä puhutaan paljon ja sen merkitys päivähoitossa on korkealla. Korkean arvostuksen vuoksi monesti varhaiskasvatuksessa kuvataankin kasvatustoimintaa lapsilähtöiseksi, vaikka sitä todellisuudessa ei pystyttäisikään

toteuttamaan.(Kalliala 2009, 19)Tämä laittoi pohtimaan miten lapsilähtöisyys näkyy meillä ja voisimmeko tehdä asian eteen vielä enemmän. Halusimme tuoda lapsilähtöisyyttä näkyväksi ja pienryhmätyöskentelyn kautta se on mahdollista. Teoriaan tutustuessamme huomasimme lapsilähtöisyyden olevan tärkeässä roolissa pienryhmätyöskentelyn toteutuksessa, lasten takia työtä tehdään, joten miksemme huomioisi heidän tarpeitaan ja ideoitaan enemmän.

Lapsilähtöisyys on sitä, että lapsi on toiminnan lähtökohta. Lasta tuetaan yksilökohtaisesti ja hänen tarpeensa huomioidaan työskentelyssä. Lapsilähtöisessä työskentelyssä aikuisen tehtävänä on pitää oma roolinsa, vaikka painotus onkin lapsen tunteissa ja tarpeissa. Lapset eivät aina pysty tai halua tehdä omalle kehitykselleen tärkeitä asioita. Lapsella ei ole vielä keinoja tai tietämystä siitä, mikä merkitys kasvatusta koskevilla valinnoilla on. Lapsen parhaan näkevät paremmin aikuiset. (Oksanen & Perttula 2009,13.)

Yksilöllisten tarpeiden huomioiminen vaatii kasvattajalta havainnointia, kuuntelemaan ja tutustumista lapseen kokonaisuutena. Erityisen tärkeää on kuunnella myös vanhempien näkemyksiä lapsesta. (Hujala, Puroila, Parrila & Nivala 2007, 56.)

5.6 Erityistä tukea tarvitseva lapsi päivähoidossa

Kaisu Viitala tuo esiin päivähoitohenkilöstön kokemuksia erityistä tukea tarvitsevan lapsen hoidosta. Päivähoidon henkilökunnan mielestä heidän tiedot ja taidot eivät ole riittävät erityistä tukea tarvitsevan lapsen hoidossa. Erityistä tukea tarvitsevien lasten määrä on lisääntynyt ja suurelta osalta heistä puuttuu päivähoitolain edellyttämä lausunto erityisen tuen tarpeesta tai kuntoutussuunnitelma on tekemättä. (Viitala 2005, 18–19.)

Jokaiselle lapselle tulee antaa mahdollisuus osallistua lapsiryhmän toimintaan, rutiineihin ja rituaaleihin oman toimintakykynsä mukaisesti. Lapselle tulee hankkia riittävä välineistö, jotta hän selviytyy päivittäisistä toiminnoista. Henkilökun-

nan on saatava myös tarvittava koulutus erityistä tukea tarvitsevan lapsen hoitoon. (Pihlaja 2001,127.)

Omassa toimintaympäristössämme oli lapsia, jotka tarvitsevat erityistä tukea, joten näimme tärkeänä huomioida heidän tarpeensa pienryhmätyöskentelyä toteuttaessamme. Useasti toimintaa rajoitetaan, koska luullaan, ettei toimintaa voida toteuttaa niin, että kaikki lapset voisivat siihen osallistua. Huomasimme pienryhmätyöskentelyä toteuttaessa, että mahdollisuudet kaikkien lasten osallistumiseen ovat paremmat pienryhmässä kuin suuressa ryhmässä.

5.7 Kiintymyssuhdeteoria

Bowlbyn mukaan lapsen normaalille kehitykselle on välttämätöntä, että lapsi luo kiintymyssuhteen häntä hoitavaan aikuiseen, usein omaan äitinsä. Lapsi uskaltuu turvallisen kiintymyssuhteen avulla hiljalleen tutustua ympäristöönsä ja hakee tarvittaessa lohtua turvalliselta kiintymiskohteelta. Turvallisessa kiintymyssuhteessa lapsi uskaltaa hätäntyä tai protestoida, kun hän jää yksin tai vieraan kanssa sekä ilahtuu nähdessään vanhempansa. Lapsi voi luoda erilaisia kiintymyssuhdemalleja eri ihmisten kanssa. (Räihä 2001, 72.)

Turvaton- välttelevä kiintymyssuhde voi näkyä lapsessa siinä, että hän ei reagoi vanhemman poissaoloon tai hänen paluuseensa. Turvaton-ambivalentti kiintymyssuhde, jossa lapsi hätäntyy, kun vanhempi lähtee, mutta hänen palattua on suoraan tai peitellysti vihainen vanhemmalle. Lapsen on vaikea lohduttautua tällaisessa tilanteessa. Kaoottisessa kiintymyssuhteessa lapsi lähestyy ristiriitaisesti, välillä lapsi välttelee vanhempaa, mutta välillä haluaa hänet lähelleen. Lapsi saattaa olla myös tällaisessa tilanteessa jähmettynyt tai hidastunut liikkeiltään. Traumaattiset kokemukset ovat usein syynä tällaisen kiintymyssuhteen muodostumiseen. (Räihä 2001, 73.) Varhaiskasvatuksessa tulisi tukea lapsen kiintymyssuhdetta ja pienryhmätyöskentelyn avulla pystytään mahdollistamaan lapsen turvallinen kiintymyssuhde. Tämän takia nostimme teoreettiseen viitekehyksen kiintymyssuhteen.

6 PIENRYHMÄTYÖSKENTELEY

Pienryhmän käsitteitä on määritelty monella tavalla alan kirjallisuudessa. Tutkijoiden mielestä pienryhmälle on tyypillistä, että ryhmässä on 3-15 jäsentä ja ryhmälle on laadittu yhteiset säännöt ja normit. Pienryhmälle tulee myös määritellä päämäärä ja tavoitteet, joihin kaikki ryhmän jäsenet sitoutuvat. (Kielipassi i.a.)

Pienryhmän tulee kuitenkin olla tarpeeksi pieni, jotta ryhmän jäsenet tutustuvat toisiinsa sekä kokevat kuuluvansa ryhmään. Keskeisintä on, että pienryhmän jäsenten välillä syntyy vuorovaikutustilanteita. Vuorovaikutustilanteet voivat olla sanattomia tai sanallisia. (Pennington 2002, 3.) Pienryhmän tarkoituksena on tarjota lapselle paikka, jossa hänet voidaan huomioida paremmin kuin suuressa ryhmässä. (Muhonen, Lallukka & Turtiainen 2009, 18).

6.1 Pienryhmän muodostaminen

Muodostaessa pienryhmää on olennaista miettiä tarkkaan, millaisia lapsia valitaan ryhmään ja mikä tarkoitus pienryhmällä on. Pienryhmät voidaan muodostaa esimerkiksi kehityksellisten tarpeiden ja sosiaalisten taitojen mukaan. Lapset on hyvä jakaa kiinteisiin ryhmiin, jotta ryhmäytyminen tapahtuisi kunnolla. Lapsi oppii kiinteässä ryhmässä paremmin tuntemaan ryhmän muut lapset sekä aikuisen. Kiinteässä ryhmässä luottamus rakentuu ryhmän sisällä myös paremmin. (Mikkola & Nivalainen 2009, 34.)

Pienryhmätyöskentely alkaa aina sillä, että ryhmille keksitään yhdessä lasten kanssa nimi. Ryhmän nimeäminen tuo lapselle yhteen kuuluvuuden tunnetta ja sitoutuneisuutta. Nimeämällä ryhmät lapsi tunnistaa mihin ryhmään hän kuuluu, sillä ryhmiä saattaa olla päivähoiton sisällä useampia. Nimen antaminen ryhmälle voi olla lasten mielestä vaikeaa ja lapset saattavatkin ehdottaa nimeksi mitä vain, koska eivät välttämättä ymmärrä miksi ryhmälle tulee antaa nimi. Lasten tulee päästä yhteisymmärrykseen ryhmän ehdottamista nimistä ja joskus se vaatii aikaa ja useita miettimiskertoja. (Hakkola & Virsu 2000, 43.)

6.2 Pienryhmän tavoitteet

Perinteisesti päivähoitossa laaditaan aikuislähtöisesti koko lapsiryhmälle yhteiset toimintatavoitteet. Tavoitteet on suunnattu tarkoin etukäteen yksittäisiin toimintatuokioihin, päiviin, viikkoihin, kuukausiin tai koko toimintakaudeksi. Etukäteen suunnitelluissa tavoitteissa ei kuitenkaan pystytä realistisesti suunnittelemaan koko vuotta eteenpäin niin, että lasten ja aikuisten mielenkiinto asioihin säilyisi. Aikuislähtöisten tavoitteiden ongelmaksi nousee myös se, että todellisuudessa lasten mielenkiinto onkin suuntautunut aivan muuhun kuin mitä varhaiskasvattajat ovat ajatelleet. (Hujala ym. 2007, 92–93.) Laadittaessa tavoitteita on muistettava, että niiden tulee myös näkyä käytännön työskentelyssä. (Viitala 2001, 122).

Pienryhmätyöskentelyssä tavoitteet laaditaan lapsilähtöisesti ja toiminta on aina tavoitteellista. Jokaiselle ryhmälle tulee laatia yhteiset tavoitteet sekä jokaiselle ryhmän jäsenelle henkilökohtaiset tavoitteet. Tavoitteet toimivat pienryhmätyöskentelyn punaisena lankana ja niihin tulee palata säännöllisesti. Usein varhaiskasvatuksessa tavoitteeksi nousevat lapsen kehitykselliset tai sosiaaliset tavoitteet. Tavoitteet tulee laatia ryhmälle mahdollisimman alussa, mutta kuitenkin viimeistään kahden kuukauden kuluttua ryhmän ensimmäisestä kokoontumisesta. (Muhonen ym. 2009, 29.)

Tavoitteita laadittaessa on muistettava, että niitä ei saa olla liikaa ja että ne olisivat mahdollisimman konkreettisia. Henkilökohtaisia tavoitteita voivat olla esimerkiksi toisen huomioonottaminen, kielteisten tunteiden hallinta, yhteisten sääntöjen noudattaminen, keskittymisen harjaannuttaminen tai omien vahvuuksien löytäminen. Ryhmätavoitteita puolestaan voivat olla yhdessä toimiminen, kaikkien hyväksyminen, taidot toimia kavereiden kanssa sekä sääntöjen noudattaminen. (Muhonen ym. 2009, 32.)

6.3 Kasvatuskumppanuus

Lapsen lähtiessä tyytyväisenä ja innostuneena hoitoon voivat vanhemmat olla vakuuttuneita siitä, että heidän lapsensa viihtyy päivähoitossa ja toiminta on lapsilähtöistä. (Venninen 2001, 87). Lapsilähtöisyyttä sekä päivähoidon tapahtumia tulee viestittää vanhemmille lapsen tyytyväisyyden lisäksi myös muillakin keinoilla. Vanhemmat saavat tietoa lapsen päivähoidon tapahtumista kasvunkansion, vanhemmuuden keskustelujen, vanhempainiltojen, juhlien ja päivittäisten haku ja tulotilanteiden keinoin. Päivähoitossa tulee muistaa, että vasta vanhemmat mukaan ottamalla päivähoidon arkeen voidaan puhua kasvatuskumppanuudesta.

Kasvunkansion välityksellä vanhemmille tuodaan tietoa lapsen kehityksestä ja päivähoidon sisällöstä. Lapsi voi myös itse laittaa kasvunkansioon haluamiaan asioita, kuten piirustus tai askartelu töitensä. Kasvunkansio on erityisesti tärkeä uusille vanhemmille, jotka eivät tiedä päivähoiton sisällöstä mitään. (Venninen 2001, 82.)

Uuraisten päivähoitossa kasvunkansiot ovat käytössä. Kasvunkansiota täytetään yhteistyössä kodin ja hoitopaikan kanssa. Kasvatuskumppanuus on myös näkyvää. Vuorovaikutus, tiedonsiirto ja vanhempien kuuleminen päivittäisessä arjessa ovat meille tärkeitä niin tulo kuin hakutilanteissa. Päivähoitossa järjestetään myös paljon teema iltoja vanhemmille. Esimerkiksi. Isänpäivän ja äitienpäivän aikaa on tapahtumaa vanhemmille. Vanhempainillat ovat lukukausittain ja tarvittaessa useammin. Vanhemmat ovat myös päässeet osallisiksi pienryhmätyöskentelyn toteutukseen. Näemme erittäin tärkeänä vanhempien osallisuuden päivähoiton arjessa. Pyrimme myös huomioimaan vanhempien tuomat toiveet päivähoiton arjessa.

7 PIENRYHMÄTYÖSKENTELYOPPAAN VALMISTUMISPROSESSI JA SEN ETENEMINEN

Oma kiinnostukseni pienryhmätyöskentelyyn heräsi syksyllä 2008, kun työskentelin Uuraisilla päiväkotikiikossa. Vierailimme Pupuhuhdan päiväkodissa Jyväskylässä Pikkulan henkilökunnan kanssa ja seurasimme heidän pienryhmätyöskentelyään. Olimme huomanneet Pikkulassa ongelmaanalyysiksi sen, että suuret ryhmäkoot aiheuttivat melua häiriten lasten ja aikuisten keskittymistä. Lapsen yksilöllinen tukeminen ja lapsilähtöisyys puuttuivat päiväkodin arjesta, joten halusimme saada muutosta näihin asioihin.

Ensimmäinen askel uuden toimintamallin aloittamiselle tapahtui kuultuamme, että pienryhmätyöskentelyä tehdään Pupuhuhdan päiväkodissa. Seurasimme yhden päivän ajan heidän toimintaansa pienryhmissä. Tarkastelimme erityisesti heidän toimintatapojaan ja pohdimme eroavaisuuksia työskentelytapojemme välillä. Heidän toimintansa oli hyvin kiireetöntä, kannustavaa ja lapsilähtöistä. Lapset saivat suorittaa rauhasa toimet loppuun, ketään ei hoputettu. Siirtyminen ulos tapahtui lasten omaan tahtiin ja ulkoilusta siirtyminen sisälle tapahtui pienryhmissä. Ruokailut tapahtuivat myös pienryhmässä. Toiminta oli suunniteltu niin, että jokainen lapsi pystyi osallistumaan toimintaan. Pupuhuhdassa on paljon maahanmuuttajia, joten heidän kulttuurinsa tuo rajoitteita toiminnalle. Suomenkielen tukeminen on myös heillä näkyvää pienryhmätoiminnoissa. Innostuimme päiväkodin henkilökunnan kanssa pienryhmätyöskentelystä kovasti ja päätimme kokeilla sitä päiväkotikiikossa, jonka jälkeen pohdimme ja suunnittelimme pienryhmätyöskentelyä omassa toimintaympäristössämme. Halusimme rakentaa toimintamallimme opiskelemamme teorian pohjalta.

Aloitimme uuden toimintamallin yhteisellä suunnittelupalaverilla päiväkodin henkilökunnan kanssa tammikuussa 2009. Suunnittelupalaverin tarkoituksena oli pohtia eri vaihtoehtoja toimintamallin toteutukselle sekä suunnitella käytännön kokeilua. Lähtökohtana pienryhmille oli tuoda helpotusta meluun ja kiireeseen. Ajatuksena oli lisäksi lapsen yksilöllisempi huomioiminen, joka toteutuisi, kun lapsilla olisi pienryhmässään oma kasvattaja. Kokeilimme pienryhmätyöskente-

lyä käytännössä heti suunnittelupalaverin jälkeen tammikuussa 2009 pienimuotoisesti.

Seuraava askel oli lisätiedon hankkiminen, koska olimme huomanneet käytännön kokeilun myötä, että tarvitsemme aiheeseen lisää teoreettista tietoa. Halusimme kokeilla muitakin toimintamalleja pienryhmistä, joita oli tutustumiskäynnillä tullut esille. Huomasimme, että pienryhmätyöskentely on käytössä pienimuotoisena monessa päiväkodissa, mutta sitä ei käytetä suunnitelmallisesti päivähoidon arjessa. Lapset voidaan jakaa satunnaisesti tekemään vaikka askartelua pienempiin ryhmiin, mutta se on vain pieni osa siitä, mitä pienryhmätyöskentely parhaimmillaan on.

Pienryhmätyöskentely oli Uraisilla päivähoiton kasvattajille melko vierasta, joten halusimme tuoda pienryhmätyöskentelyä tutummaksi meille kaikille. Päiväkoti Pikkulan johtaja Helena Veijonen ehdotti, että ryhtyisin opinnäytetyönäni selvittämään tarkemmin pienryhmätyöskentelyä ja laatisin siitä oppaan, josta muutkin työyhteisöt voisivat hyötyä. Yhteisen pohdiskelun ja suunnittelun myötä päätin henkilökunnan toiveesta tehdä opinnäytetyönäni oppaan pienryhmätyöskentelystä. Opinnäytetyö oli työelämälähtöinen, joten sovimme, että opasta laaditaan työyhteisön kanssa yhdessä.

7.1 Pienryhmätyöskentely käytännössä

Keskustelimme Päiväkoti Pikkulan henkilökunnan kanssa pienryhmätyöskentelyn käytännön toteutuksesta elokuussa 2009 ja ehdotin, että ottaisimme käytännön kokeiluun myös Jokihaaran ryhmäperhepäivähoitokoti Jokilaivan. Jokilaivan henkilökunta oli jo aiemmin osallistunut Keski-Suomen varhaiskasvatusyksikön kautta hankkeeseen, jossa heidän toimipaikassaan aloiteltiin pienryhmätoimintaa. Päiväkodin henkilökunta piti Jokilaivan osallistumista kokeiluun hyvänä ajatuksena.

Yhteinen suunnittelupalaveri pidettiin Jokilaivan sekä Pikkulan henkilökunnan kanssa syyskuun alussa 2009. Keskustelimme erilaisista pienryhmämalleista ja

pohdimme, mitkä niistä voisivat toimia parhaiten yksiköissämme. Mietimme mitä haluamme pienryhmätyöskentelyltä ja kuinka toteuttaisimme sen käytännössä. Olimme samaa mieltä siitä, että melu ja kiire kuormittavat työyhteisöä. Näihin asioihin keskittyminen oli perimmäinen ajatus lähtiessämme kehittämään uudenlaista toimintamallia, mutta se tarvitsi tarkempia suunnitelmia ja tavoitteita. Pohdittuamme asiaa tulimme tulokseen, että haluamme pienryhmätyöskentelyltä lapsilähtöisyyttä, kiireettömyyttä ja tutustumista yksilöllisemmin lapseen. Näiden lisäksi asetimme tavoitteeksi lasten kaverisuhteiden, itsetunnon ja vertaisryhmässä oppimisen tukemisen. Pidimme tärkeänä huomioida pienryhmätyöskentelyn avulla erityisen tuen tarpeessa olevat lapset paremmin.

Seuraavaksi oli mietittävä, vaatisiko pienryhmätyöskentely erityisjärjestelyitä. Tulimme siihen tulokseen, että jokainen pienryhmä tarvitsisi oman aikuisen. Päivähoitoryhmässä on kolme kasvattajaa, joten lapset voidaan jakaa kolmeen ryhmään. Pohdimme päivähoitoyksiköiden päivärytmiä ja aikatauluja ja suunnitelimme sen mukaisesti pienryhmissä työskentelyjen ajankohtia. Pienryhmien kasvattajat tekevät porrastetusti töitä kello 7-17 välillä, jolloin pienryhmien kokoontumisten miettiminen oli haasteellista. Päädymme, että emme ota pienryhmätuokioita joka päivä, koska henkilökunnan työtunnit eivät muuten riitä. Sovimme niin, että iltavuorolainen tulisi aina pienryhmäpäivinä jo klo 9 töihin, jolloin tuokiot on mahdollista toteuttaa. Pienryhmät kokoontuisivat siten pääsääntöisesti aamupäivien aikana, jolloin kaikki pienryhmien kasvattajat olisivat paikalla.

Sovimme, että pienryhmätyöskentelyä toteutetaan molemmissa yksiköissä samoilla periaatteilla, jotta käytännön arviointi olisi helpompaa. Emme katsoneet tarpeelliseksi, että toiminnan sisältö hoitopaikoissa olisi samanlaista, vaan molemmat yksiköt suunnittelivat toiminnan sisällön omien tarpeidensa mukaisesti. Päätimme, että molemmat yksiköt pitävät suunnittelupalavereita kahden viikon välein. Palaverissa suunniteltiin kuukauden teemat ja teemat jaettiin vielä neljän viikon jaksoihin. Jokainen pienryhmäohjaaja suunnitteli lisäksi itsenäisesti teemaan liittyvän pienryhmätuokionsa. Mielestämme oli hyvä laittaa toiminta yhteinäisten teemojen alle, jotta kasvattajien on helpompi suunnitella pienryhmätointia kaikille lapsille samansuuntaisiksi. Teemojen avulla toteutui myös lapsi-

lähtöisyys, koska toimintaa ei määritelty tiettyyn muottiin. Jokainen ryhmä pystyi toteuttamaan toiminnan oman ryhmän lasten mieltymysten mukaisesti. Teemojen sisällä jokainen kasvattaja sai toteuttaa toimintaa pienryhmässään mm liikunnan, musiikin, kädentaitojen ja satujen avulla.

7.1.1 Pysyvät pienryhmät ja kasvattajat

Pienryhmätoiminta aloitettiin niin, että lapset jaetaan kolmeen ryhmään heidän ikänsä mukaisesti, koska olimme asettaneet tavoitteeksi tukea lasten ikätasoisista kehittymistä sekä sosiaalisia taitoja. Jokaiselle pienryhmälle määriteltiin oma vastuukasvattaja, joka toteutti aina pienryhmätuokiot sekä vastasi oman ryhmän lasten asioista. Vanhempainkeskustelut käydään oman vastuukasvattajan kanssa, koska vastuukasvattajalla on muodostunut selkein käsitys lapsesta; lapsen taidoista ja toisaalta haasteista lapsen kasvussa. Pikkulassa muodostettiin kolme pienryhmää: Leppäkertut 3v, Puput 4v ja Karhut 5v. Jokihaaran ryhmäperhepäivähoitoon muodostui myös kolme ryhmää: Tikrut 1-2v, Nasut 3-4 ja Nallepuhit 5-6v. Jokaisessa ryhmässä oli 4-6 lasta.

Pienryhmätoiminta alkoi jokaisella ryhmällä nimen keksimisellä. Näimme tärkeänä, että ryhmille annetaan nimet, jotta lapsen on helppo tunnistaa mihin ryhmään hän kuuluu, koska ryhmiä kummassakin toimipaikassa on kolme. Halusimme myös, että lapset itse keksivät ryhmällensä nimet. Jokainen lapsi sai sanoa ehdotuksensa. Ehdotusten jälkeen äänestettiin mikä saisi eniten kannatusta. Eniten kannatusta saanut ehdotus otettiin ryhmän nimeksi. Lisäksi askartelimme jokaisen pienryhmän nimen mukaisen hahmon toimipaikan seinälle ja hahmon ympärille kuvat lapsista, jotta lapset itse sekä lasten vanhemmat näkevät mihin ryhmään kukin kuuluu. Kuvien käyttö myös itsessään auttaa lapsia hahmottamisessa; etenkin pieniä lapsia ja niitä, joilla on hahmottamisessa ongelmia. Kasvattajat olivat huomanneet, että ryhmien nimien toivat esiin niin sanottua "me-henkeä"; lapset puhuivat, että me olemme leppäkerttuja tai leppäkerttuihin kuuluu nämä lapset.

Pienryhmätyöskentely oli tällaisenaan käytössä syyskuun 2009 alusta toukokuuhun 2010. Ryhmät kokoontuivat kaksi kertaa viikossa tiistaisin ja torstaisin

aamupäivällä 9-11 välillä. Jokaisen pienryhmän vastuuikäinen ohjasi oman ryhmänsä pienryhmätuokion. Tuokioiden sisältö vaihteli lasten iän sekä lasten ja kasvattajan omien mieltymysten mukaisesti, kuitenkin niin, että tuokion aihe liittyi yhdessä sovittuun kuukauden teemaan. Teemojen ideointiin osallistuivat myös lapset. Pienryhmä tuokiolla huomioitiin lapsilähtöisyys, vaikka kasvattaja oli suunnitellut tuokiolle rungon, muokkautui se lasten toiminnan kautta kuitenkin lasten näköiseksi. Teemoja meillä oli esimerkiksi tunteet, sadut, minä ja perheeni, luonto ja eläimet. Ohjattu pienryhmätuokio oli käytössä vain kaksi kertaa viikossa, mutta ruokailut ja iltapäivien leikit tapahtuivat päivittäin pienryhmissä.

Pienryhmäkokeilun myötä saimme tehdä hyviä havaintoja pienryhmien toimivuudesta ja siitä kuinka asetettuihin tavoitteisiin oli päästy. Havaitimme pienryhmätyöskentelyn mahdollistaneen kiireettömyyden, lapsilähtöisyyden. Lapset voivat tehdä toimintoja omien mieltymysten mukaisesti ja omassa tahdissa. Leikin sujuessa leikkiä voidaan jatkaa pidempään, kuin ei tarvitse kiirehtiä samanaikaisesti toisten kanssa ulkoilemaan. Siirtymätilanteissa säilyi kiireettömyys ja lapset saivat rauhassa harjoitella pukemista.

Pienryhmätyöskentelyn avulla aikuinen tutustui paremmin oman ryhmänsä lapsiin. Pienryhmätuokioiden koostuivat hyvin monenlaisista toiminnoista, joten kasvattajalla oli tilaisuus havainnoida lapsia monissa erilaisissa tilanteissa. Tutustumista edesauttoi myös se, että ryhmässä oli aina samat lapset ja heitä oli vain seitsemän, eikä kasvattajan tarvinnut keskittyä kuin oman ryhmänsä lapsiin. Kasvattajan tutustuessa lapsiin paremmin, osasi hän huomioida lapsen taitoja ja pystyi tukemaan niissä taidoissa, jotka tuottivat lapselle vielä ongelmia.

Lapsen yksilöllisyyttä sekä itsetuntoa voidaan tukea myös paremmin pienryhmässä kuin suuressa. Tämä onnistui lapsen tutustumisen myötä. Moni lapsi on kovin arka ja jää helposti huomioimatta suuressa ryhmässä, pienessä ryhmässä kaikki pääsevät osalliseksi toimintaa. Vertaisryhmissä työskentely mahdollisti ryhmäläisten keskinäisen kannustamisen ja tuen. Lapset olivat hyvin spontaaneja kannustamaan kaverin onnistumisia ja antamaan palautetta toisten tekemistä töistä.

7.1.2 Pysyvät pienryhmät, vaihtuvat kasvattajat

Jokaisella kasvattajalla on omat vahvuusalueensa niin ammatillisesti kuin yksilöllisestikin ja koimme, että halusimme hyödyntää näitä osaamisen alueita paremmin kaikkien ryhmien hyödyksi. Niinpä syksyllä 2010 lähdimme miettimään, kuinka voisimme hyödyntää kaikkien kasvattajien ammattitaitoa pienryhmätyöskentelyssä. Aloitimme uuden kokeilun pienryhmätyöskentelystä niin, että lapset jaettiin samalla tavalla iän mukaisiin ryhmiin. Ryhmiä muodostui edellisen kolmen sijaan Pikkulassa neljä, mikä mahdollistui neljännen työntekijän aloittaessa ryhmässä. Ryhmien nimet olivat Perhoset, johon kuului 5-vuotiaita, Kissanpentu, johon myös kuului 5-vuotiata, Lupat, johon kuului 4-vuotiaita ja yksi 2-vuotias sekä Karhut, johon kuului 6-vuotiaat. Jokihaaran ryhmäperhepäivähoitoon ryhmiä tuli kolme ja niiden nimet olivat Oravat 2-3v, jänikset 4-5v ja karhut 6v. Jokaisessa pienryhmässä oli 4-6 lasta. Pienryhmät muodostuivat osittain samoista lapsista kuin edellisessä pienryhmäkokeilussa, mutta myös uudet lapset, jotka olivat aloittaneet hoidon syksyllä, osallistuivat pienryhmätyöskentelyyn.

Kokeilimme pienryhmiä näillä edellä mainituilla ryhmillä syyskuun 2010 alusta siten, että lasten pysyessä samassa ryhmässä kasvattajat kuitenkin vaihtuisivat ryhmästä toiseen. Pienryhmätoimintaa lähdettiin toteuttamaan kahden viikon jaksoissa, jossa oli kolme pienryhmä aamupäivää: tiistai, torstai sekä seuraavalla viikolla tiistai tai torstai. Jokainen kasvattaja ohjasi vuorollaan kahden viikon jakson kaikille pienryhmille. Tuokiot pienryhmissä olivat aiheeltaan samat, mutta mukailtu jokaisen ryhmän ikätason mukaisesti.

Toiminta pienryhmiin suunniteltiin yhdessä, mutta tarkemman suunnittelun ja toteutuksen teki vastuukasvattaja itse. Vastuukasvattajan ottaessa oman ryhmänsä, ottivat toiset kasvattajat myös pienryhmän itselleen. Useimmiten näillä ryhmillä oli myös teemaan liittyvää toimintaa. Esimerkiksi vastuukasvattaja otti pienryhmissä sadun, joka käsitteli tunteita ja sadun kautta keskusteltiin tunteista. Muut ryhmät askartelivat aiheeseen liittyviä juttuja, välillä jokin ryhmä ulkoili. Tuokion jälkeen kasvattaja kirjasi jokaisen tuokion kulun kunkin ryhmän omaan pienryhmävihkoon. Vihkoon kirjattiin tuokion sisältö sekä lapsi havainnot. Pien-

ryhmävihko mahdollisti tiedon siirtymisen kasvattajalta toiselle todella hyvin. Kirjauksien avulla oli myös helppo palata ja tarkistaa kasvattajan näkemykset lapsen taidoista ja kokemuksista.

Tässä uudessa pienryhmäkokeilussa kasvattajat siirtyvät ryhmästä toiseen, mutta siitä huolimatta jokaiselle pienryhmälle on nimetty oma kasvattaja. Pienryhmän nimetty kasvattaja hoitaa oman pienryhmänsä lasten asioita sekä pitää ryhmänsä lasten vanhempien kanssa keskustelut. Oppaaseen liittyvä kokeilu loppui joulukuussa 2011, mutta tämä toimintamalli osoittautui hyväksi, joten se on edelleenkin käytössä.

8 KEHITTÄMISIDEASTA OPPAAKSI

Käytännön kokeilun lisäksi tarkoituksena oli selvittää teoreettista taustaa pienryhmätyöskentelylle. Sovimme työyhteisön kanssa, että minä otan päävastuun teoreettisen taustan selvityksestä sekä oppaan kirjoittamisesta, mutta työyhteisö on mukana prosessissa. Oppaan työstämistä varten selvitin kirjallisuuden, opinnäytetöiden sekä aikaisempien tutkimusten kautta teoreettista tietoa aiheesta. Teoreettisen tiedon hankinta koitui todella haasteelliseksi, koska aiheesta oli kirjoitettu hyvin vähän.

Lukuisien etsintöjen jälkeen löysin joitakin kirjoja, jotka käsittelivät pienryhmätyöskentelyä. Niiden pohjalta rakensin teoriaa tulevaan oppaaseen. Aluksi rakensin oppaalle sisällysluettelon, jotta olisi helpompi jäsentää, mitä oppaaseen tulisi laittaa. Seuraava vaihe oli saada otsikoiden alle sisältöä. Tehtyäni alustavan version oppaasta tammikuussa 2011 annoin sen luettavaksi ja kommentoitavaksi päiväkotipiikkulan ja Jokihaaran ryhmäperhepäivähoidon henkilökunnalle sekä päivähoitojohtajalle. Katsoin tärkeäksi saada jokaiselta työntekijältä palautetta, joten jokainen työntekijä sai oman version oppaasta, johon he tekivät omat ehdotuksensa muutoksista tai puutteista. Kirjallisten palautteiden lisäksi kävimme myös suullista keskustelua molemmissa toimipaikoissa palaverissa.

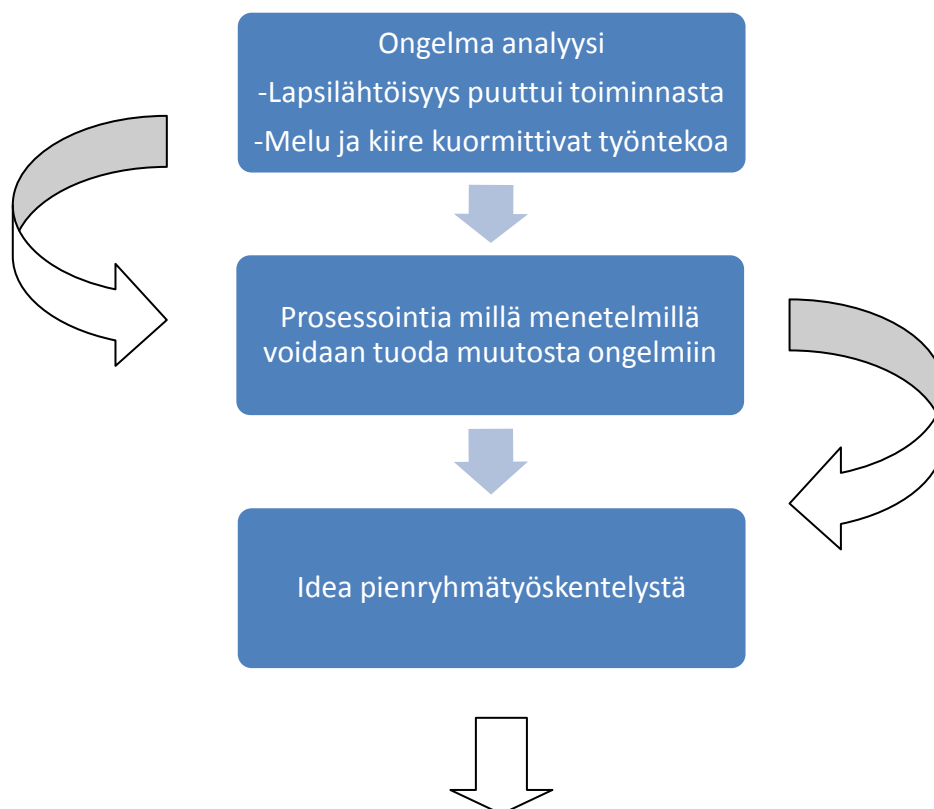
Halusin työyhteisön kommentit, koska he olisivat oppaan todellisia käyttäjiä. Pyysin heiltä rehellisiä vastauksia oppaan ymmärrettävyydestä ja selkeydestä. Tarkoituksena oli, että he ehdottaisivat oppaan käyttäjinä asioita, joita he halusivat lisätä oppaaseen tai mahdollisia asioita, joita ei oppaassa tarvitsisi olla. Pyysin jokaiselta työntekijältä erikseen ajatuksia ja kommentteja.

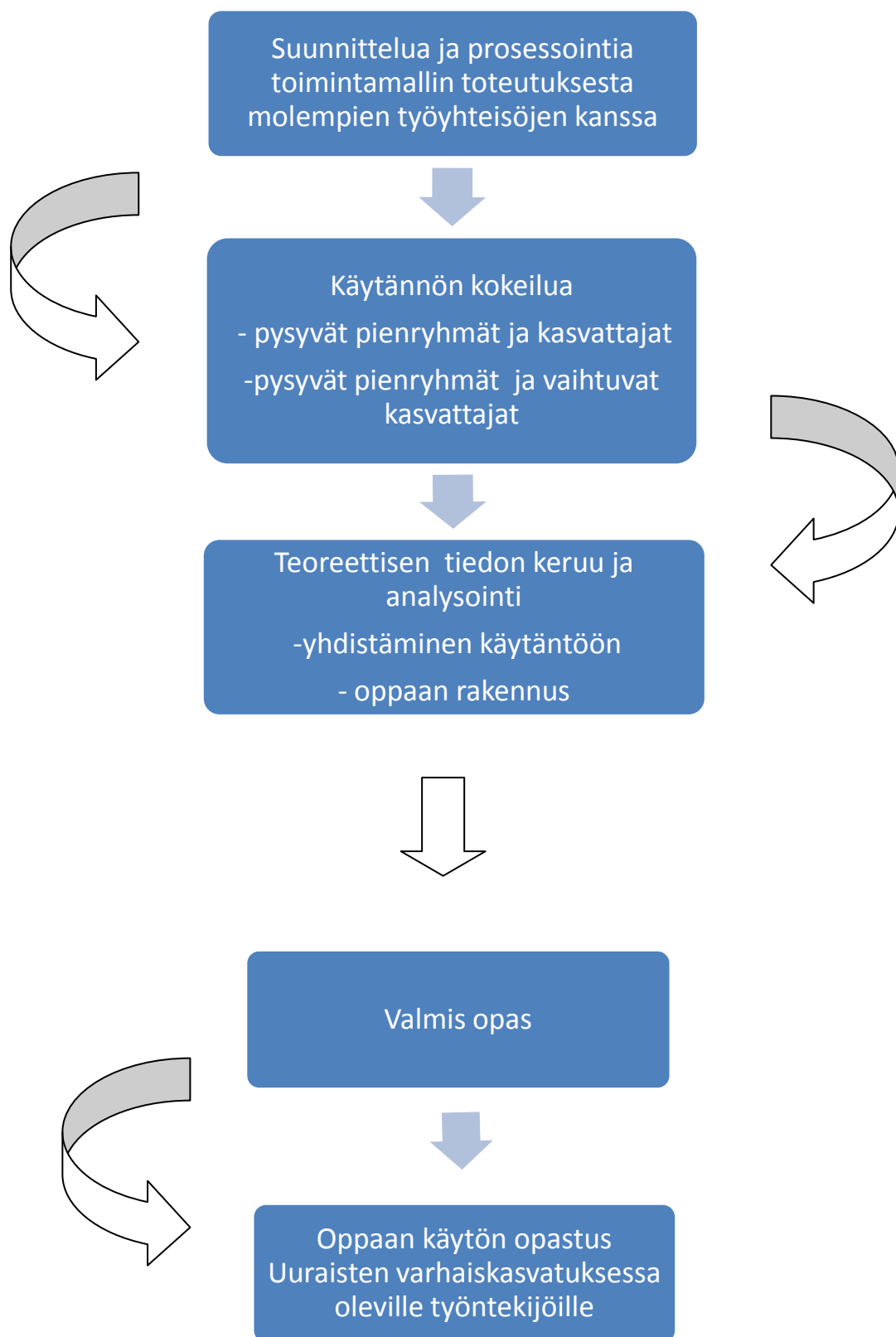
Työntekijöiden antamaa palautetta oli mukava kuunnella. Oli ihanaa huomata, että olin pystynyt tekemään oppaan, joka työntekijöiden mielestä palvelee hyvin käytännönkin tasolla heidän pienryhmätyöskentelyään. Työyhteisön mielestä opas oli selkeä ja hyvä. Opasta oli mielekästä lukea ja sen avulla sai hyvän kuvan pienryhmästä. Työntekijät kertoivat, että oppaan avulla he pystyivät tarkemmin huomioimaan pienryhmän toteutuksessa huomioitavia asioita. Opas oli

aina saatavilla ja se oli helposti käytettävissä ja selattavissa, kun tarvitsi vahvistusta johonkin asiaan. Palautteen pohjalta keskustelimme, voisiko oppaassa olla kuvausta pienryhmistä. Lisäsimme sen, koska se vielä enemmän havainnollistaisi pienryhmätyöskentelyä.

Esitin alustavan version oppaasta myös opinnäytetyöseminaarissa maaliskuussa 2011, jotta saisin näkemyksen oppaan sisällöstä ihmisiltä, jotka eivät tiedä pienryhmätyöskentelystä mitään. Opasta pidettiin seminaarissakin selkeänä ja kattavana. Muutama kehitettävä asia tuli esille ja korjausten jälkeen opinnäytetyön matka jatkui loppuseminaariin.

Kevään 2011 aikana on tarkoitus esitellä valmis opas Uuraisten varhaiskasvatuksen työntekijöille. Uskomme, että kertomalla prosessistamme sanallisesti saamme toiset innostumaan paremmin, kuin jos se jäisi vain itsenäisesti tapahtuvan lukemisen varaan.

KAAVIO 1. OPPAAN VALMISTUMISTA KUVAAVA KAAVIO

9 VALMIS OPAS PIENRYHMÄTYÖSKENTELYSTÄ

Liitin kokonaisuutena pienryhmätyöskentelystä tehdyn oppaan tähän loppuraporttiin. Uskon oppaan informaatioarvon hyödyttävän myös muita työyhteisöjä, heidän lähtiessä toteuttamaan pienryhmätyöskentelyä.

Opas on tarkoitus jakaa kaikkiin varhaiskasvatuksen toimipaikkoihin Uuraisilla. Sen lisäksi esittelemme suullisesti oppaan koko Uuraisten varhaiskasvatuksen henkilökunnalle kevään 2011 aikana. Kaikki kasvattaja saavat käyttää opasta vapaasti, ja toivomme oppaan innostavan kokeilemaan uutta työmallia.

Opas on tehty työyhteisön toiveiden mukaisesti selkeäksi ja innostavaksi. Oppaan alussa keskitytään pienryhmätyöskentelyn määrittelyyn sekä pienryhmän muodostamiseen liittyviin asioihin. Katsoimme tärkeäksi nostaa oppaassa esille lapsen kehityksen tukeminen pienryhmätyöskentelyn avulla. Siitä syystä teoreettisessa viitekehyksessä keskitytään tarkastelemaan lapsen kehitystä yksilöllisen kehityksen, vuorovaikutuksen, ryhmätyöskentelyn, omahoitajuuden, lapsilähtöisyyden sekä erityisen tuen tarpeen kautta.

Oppaassa esitellään kaksi erilaista toimintamallia toteuttaa pienryhmätyöskentelyä. Nämä toimintamallit toteutettiin Uuraisten varhaiskasvatuksessa. Pienryhmätyöskentelyä käsittelevässä oppaassa on tärkeää, että myös käytännön kokeilut tulevat esille. Oppaan loppuosassa käsitellään pienryhmätyöskentelyssä tapahtuvaa toimintaa ja pohditaan pienryhmän etua suureen ryhmään verrattuna. Oppaan lopussa on käytännön kokemukset pienryhmätyöskentelystä.

Koulutus- ja pätevyysvaatimukset ovat tänä päivänä tiukentuneet ja lähes poikkeuksetta kaikilla työntekijöillä on varhaiskasvatuksen koulutus. Tämän takia oppaasta jätettiin tarkoituksella pois määritelmät varhaiskasvatuksesta ja varhaiskasvatussuunnitelman kuvauksista. Poikkeustilanteita ajatellen varhaiskasvatuksesta sekä varhaiskasvatuksen suunnitelmasta löytyy tiivis tieto paketti raportissa.

10 KEHITTÄMISPROSESSIN ARVIOINTI

Prosessiarvioinnin tarkoituksena on, että opiskelija arvioi omaa työtään sekä oppimiskokemuksiaan itse arvioinnin kautta. Prosessiarvioinnissa tulisi tarkastella toimintatapoja sekä prosessin etenemistä. Prosessi arviointia voidaan toteuttaa ulkoisena tai sisäisenä arviointina ja usein sisäistä arviointia käytetäänkin oman työyhteisön kehittämisessä liittyvissä arvioinneissa. (Seppänen-Järvelä 2004, 19–26.) Seuraavaksi kuvailen opinnäytetyöni arviointia sekä sen toteutumista. Kerron myös oman arvion työn etenemisestä sekä valmiista työstä. Arvioinnin viitekehyksenä olen käyttänyt prosessi arviointia.

10.1 Opinnäytetyön tavoitteiden toteutuminen

Lopputyölle asetetut tavoitteet saavutettiin. Teoreettiset perusteet pienryhmätyöskentelylle löytyi sekä onnistuimme kokeilemaan kahta erilaista toimintamallia toteuttaa pienryhmätyöskentelyä. Näiden kahden yhdistelmänä saimme luotua oppaan. Opas on mielestämme sellainen, jota myös muut toimipaikat voivat käyttää ja hyödyntää. Tässä työssä en kuitenkaan voi tuoda esille sitä, innostuvatko muut varhaiskasvattajat tästä työskentelymallista. Mielenkiinnolla odotamme, kuinka muissa työyhteisöissä Uuraisilla tullaan tulevaisuudessa käyttämään pienryhmätyöskentelyä.

Olen erityisen kiitollinen työyhteisölle heidän jaksamisesta tässä prosessissa. He olivat valmiita joustamaan ja opettelemaan uutta. Missään vaiheessa kukaan ei sanonut, että lopetetaan, vaan kaikki olivat koko ajan innokkaasti mukana. Kehittämishankkeen ansiosta loimme itsellemme paremman työpaikan ja lapsille laadukkaan hoidon. Vaikka toimintaympäristöt toimivat fyysisesti kaukana toisistaan, se ei näkynyt prosessissa mitenkään ongelmallisena tekijänä. Molemmat työyksiköt muovasivat pienryhmät oman näköisiksi toimintamalleiksi, jotka olivat kokeneet käytännössä helpoimmiksi ja antoisimmiksi toteuttaa.

10.2 Luotettavuuden arviointi

Ennen kehittämishankeen aloitusta kävimme keskustelua opinnäytetyöni aiheesta Uuraisten päivähoiton johtajan, Pikkulan päiväkodin johtajan sekä henkilökunnan kanssa. Seuraavaksi suunnittelimme yhteisesti kehittämishankeen prosessin. Prosessin läpivienti kesti puolitoista vuotta, joten luotettavuuden kannalta se on tarpeeksi pitkä. Työntekijät osallistuivat kehittämisprosessiin vapaaehtoisesti ja he olivat tietoisia, että tarkoituksena oli kehittää uudenlainen työmuoto.

Kehittämishanke toteutettiin kahdessa päivähoiton yksikössä Uuraisilla. Uurainen on pieni paikka, joten kehittämishankkeeseen osallistuvien ihmisten anonymiteetin varjeleminen oli haasteellista, mutta kaikille henkilöille kerrottiin rehellisesti hankkeesta. Kehittämishankkeessa ei myöskään tuotu kenenkään näkemyksiä yksilötasolla esiin.

Kehittämishankeen luotettavuuteen vaikuttaa myös käytetty lähdemateriaali. Olen pyrkinyt käyttämään työssäni ajankohtaisia, aiheeseen sopivaa materiaalia. Pienryhmätyöskentely koitui hyvin haasteelliseksi aiheeksi, joten en pystynyt käyttämään työssäni vain ensisijaisia lähteitä. Olemme myös itse paneutuneet pienryhmätyöskentelyyn erittäin tarkkaan ja monipuolisesti.

10.3 Arviointia oppaan työstämisen sujumisesta

Prosessin onnistumisen sekä työskentelyn sujumisen arviointi perustuu sekä omaan, että työyhteisön kokemuksiin prosessin etenemisestä. Työyhteisön sekä oman näkemykseni mukaan olemme luoneet hyödyllisen ja selkeän oppaan, joten onnistuimme tässä kehittämishankkeessa todella hyvin. Kehittämishanke eteni suunnitelmien mukaisesti ja pysyimme sovituksessa aikataulussa. Käytännön kokeilussa yksi tärkeä edellytys oli, että työyhteisö oli tuttu ja toimin itse kasvattajana pikkulan Päiväkodin Tiitiäisten ryhmässä. Käytännön kokeilu olisi onnistunut varmasti joltakin muultakin, mutta se olisi vaatinut ensin tutustumista pa-

remmin työyhteisöön, tiloihin sekä lapsiin. Käytännön kokeilut eivät olisi antaneet niin todellista kuvaa toimivuudesta kuin nyt.

Päävastuu oppaan rakentamisessa oli minulla, mutta silti koko työyhteisö sitoutui prosessin joka vaiheeseen. Olemme käyneet keskustelua oppaan sisällöstä koko prosessin ajan, ja aikaa keskustelulle on ollut riittävästi. Koin hyväksi, että työstin itsenäisesti teoreettisen osuuden, koska materiaalin hankkiminen oli haasteellista ja kirjoittaminen oli tehtävä nopeassa aikataulussa. Tärkeää oli, että työyhteisö luki ja arvioi kirjoittamani tekstin ja vasta sen jälkeen se muokattiin yhdessä lopulliseen versioon. Työn määrä opinnäytetyössäni oli suuri, koska valmista materiaalia ja lähdeteoksia oli niukasti saatavilla ja vastaavanlaisia oppaita ei ollut aiemmin tehty. Mielestäni työyhteisöä ei voinut velvoittaa tekemään enempää, kuin mitä he tekivät, koska he olisivat joutuneet tekemään työn virkaajan ulkopuolella. Käytännön syistä johtuen pienryhmätyöskentely käynnistettiin samanaikaisesti oppaan teoreettisen perusteiden selvittelyn kanssa. Helpompi olisi ollut, jos teoria olisi ollut valmiina ennen pienryhmätyöskentelyn aloittamista.

10.4 Käytännön kokeilun sujuminen

Mielestämme käytännön kokeilut pienryhmätyöskentelystä sujuivat hyvin. Jokainen kasvattaja sitoutui prosessiin. Sitoutuneisuus on näkynyt siinä, että kasvattajat ovat pitäneet kiinni aikatauluista ja olivat aidosti läsnä tuokioissa. Jokainen työntekijä suunnitteli ja toteutti toiminnan hyvin. Kaikki työntekijä tiesivät myös koko ajan mitä milloinkin tapahtuu. Oma roolini käytännönkokeilussa oli se, että työskentelin itse Pikkulan päiväkodin ryhmässä, kun pienryhmätyöskentely käynnistettiin. Oma pienryhmäni oli Kissanpennut. Koin tärkeäksi, että työskentelin itse työyhteisössä, jotta sain todellisen kuvan pienryhmien suunnittelusta ja toteutuksesta. Ajatuksia pienryhmästä oli myös helppo vaihtaa työyhteisön kanssa päivittäin. Mielestämme työkäytäntöjen muuttaminen vaati työntekijöiltä avoimuutta, joustavuutta ja tilannetajuja. Sopimukset eri työvuoroihin liittyneistä työtehtävistä vaativat myös opettelua ja hienosäätöä.

Lasten jakaminen pienryhmiin iän perusteella koettiin toimivaksi. Samanikäisiä lapsia oli ryhmässä luonnostaan jo paljon ja siten pienryhmätyöskentelyssä toteutui hyvin sosiaalisten taitojen opettelu sekä ikätasoisien kehityksen tukeminen. Lapset innostuivat todella paljon pienryhmissä toimimisesta, ja he toivat omia ehdotuksia toiminnan sisällöstä esiin ja niitä toteutettiin. Ryhmähenki oli kannustava ja salliva, mikä puolestaan rohkaisi kaikkia lapsia osallistumaan omana itsenä toimintaan. Häiriökäyttäytyminen väheni, koska lapsilla oli mielekkästä tekemistä. Mielekkään tekemisen myötä myös keskittyminen ja asian loppuun tekeminen lisääntyi. Huomasimme, kuinka lapset olivat kasvattajien lisäksi sitoutuneita toimintaan ryhmissä. Lapset eivät halunneet olla pois pienryhmätuokoilta.

Aluksi meillä oli ongelmia tilojen hyödyntämisessä: olimme useasti menossa samaan tilaan toisen ryhmän kanssa, mutta ongelma ratkesi, kun teimme tiloista kiertävän listan, jolloin jokainen ryhmä tiesi etukäteen, mikä tila milloinkin oli käytössä. Tilojen vaihtuminen mahdollisti myös sen, että tiloissa olevia kiinteitä esineitä voitiin hyödyntää pienryhmätuokiossa. Esineiden siirtely väheni, koska tuokion pystyi suunnittelemaan tilassa olevien tavaroiden mukaisesti. Tiloissa säilytettiin esimerkiksi soittimet, liikuntavälineet ja verstaassa kiinteästi säilytettävät puutöihin soveltuvat työvälineet.

Jokaisella työntekijällä on omat ammatilliset ja yksilölliset vahvuudet, jotka halusimme hyödyntää kaikkien ryhmien käyttöön. Toisaalta myös toisten ryhmien lapset saattoivat jäädä vieraammiksi. Siitä syystä halusimme kokeilla sellaista työskentelymallia, jossa lapsiryhmät säilyvät samana aikuisten kiertäessä ryhmästä toiseen. Itse en osallistunut tämän mallin kokeiluun, koska siirryin toiseen toimipisteeseen töihin. Tein kuitenkin tiivistä yhteistyötä päiväkodin työntekijöiden kanssa tämän mallin kokeilun ajan ja kyselin heidän arviointia ja näkemyksiään mallin toimivuudesta.

Jokaiselle kasvattajalle laadittiin vastuuviikot pienryhmätuokioiden ohjaukseen kahden viikon jaksoissa. Henkilökunta koki tämän työskentelymallin paremmaksi, koska kaikki lapset hyötyivät kasvattajien ammatillisista vahvuuksista. Pienryhmätyöskentely vaatii aina hyvän etukäteissuunnittelun. Tämä malli, jossa

pienryhmille on etukäteen suunniteltu aiheet, mahdollistaa työntekijöiden itse mukailta omaa toimintaansa vähemmällä suunnittelulla. Aiheet toteutettiin niin lasten kuin aikuisten tuomien ideoiden pohjalta. Lapset toivat ideoita esiin niin päivittäisissä toiminnoissa, mutta myös lasten kokouksissa. Aikuisten ideoita tuotiin esiin suunnittelupalaverissa. Usein päiväkodin arjessa suunnitteluajan ottaminen on haastavaa ja tässä pienryhmäkokeilussa suunnitteluajat oli koettu helpommin toteutettaviksi. Pienryhmien sisällön saattoi suunnitella jo etukäteen, koska pienryhmien aiheet olivat kasvattajien tiedossa.

Pienryhmätyöskentelyyn osallistuneet lapset olivat hyvin aktiivisena molemmissa malleissa mukana. Ajatuksenamme oli jo alussa, että pienryhmätyöskentelymalleja toteutetaan pidemmän aikaa, jotta nähdään miten lapset reagoivat uuteen toimintamalliin. Oli myös luontevaa vaihtaa toimintamalleja aina uuden toimintakauden alkaessa, jolloin myös uudet lapset pääsivät helposti sisälle pienryhmätyöskentelyyn. Lapset toimivat hyvin luontevasti pienryhmätilanteissa, vaikka kokoonpano pienryhmissä vaihtuikin uusien lasten aloittaessa tai ryhmässä olleiden lasten lopettaessa hoidon. Vaikutti siltä, että lapsista oli myös mukavaa kokeilla toimintamallia eri tavoin, vaikka lapset olivatkin kiintyneet omaan pienryhmä ohjaajansa. Lapset kokivat, että molemmat toimintamalleissa eli kasvattajan pysymisessä samana ja kasvattajan vaihtumisessa oli hyviä puolia.

Pienryhmätyöskentely on tuonut lisää avoimuutta. Ideoita jaetaan ja suunnitellaan yhdessä, eikä tietoja tai ideoita pantata. Henkilökunnan moninainen osaaaminen palvelee paremmin lapsia.

11 POHDINTA

Olen työskennellyt Uuraisten varhaiskasvatuksessa vuodesta 1998 alkaen. Ensimmäinen työpaikkani Uuraisilla oli Jokihaaran ryhmäperhepäiväkodissa, jossa työskentelin useita vuosia. Elokuussa 2007 aloitin työt päiväkotipikkulan Tiitiäisten ryhmässä ja vuonna 2010 työskentelin erityislastentarhanopettajana. Koko työhistoriani ajan olen pohtinut, miten lasten yksilöllisyyttä, lapsilähtöisyyttä ja kiireettömyyttä voitaisiin tuoda esiin enemmän. Varhaiskasvatuksessa työskennellessäni olen huomannut, että kiire vallitsee monia päiväkoteja eikä aikaa lapsen yksilöllisten tarpeiden tukemiseen ole. Toiminta päiväkodeissa on myös hyvin aikuislähtöistä. Mielestäni me kasvattajat voimme omalla työskentelyllä tuoda muutosta näihin asioihin. Olen kokenut, että Uuraisilla olemme saaneet tehtyä muutosta niin kiireettömyyteen kuin yksilölliseen tukemiseenkin tämän pienryhmätyöskentelyn avulla.

Varhaiskasvatuksessa tulisi kiinnittää enemmän huomiota lapsen hyvinvointiin eikä niinkään tuijottaa täyttöasteita. Suurissa päiväkotiryhmissä yksilöllisyys kärsii useasti siitäkin syystä, että erityistä tukea tarvitsevat lapset vievät paljon kasvattajien aikaa. Rauhalliset ja omatoimiset lapset jäävät usein huomion ulkopuolelle. Uskon, että monessa varhaiskasvatuksen toimipisteessä pystyttäisiin lisäämään lapsilähtöisyyttä sekä kiireettömyyttä pienryhmätyöskentelyn avulla, jolloin myös työn mielekkyys ja viihtyvyys paranisi. Pienessä ryhmässä lapset voisivat kokea, että kasvattajien mielenkiinto ja aika kutakin lasta kohden jakautuisi tasaisemmin. Tämän toimintamallin vahvuus on pieni rauhallinen työskentely-ympäristö, jolloin on myös aikaa lapsen omille havainnoille ja pohdinnoille. Toivonkin, että oppaan avulla tieto pienryhmätyöskentelyn eduista lapsen kehitykselle huomattaisiin ja toimintamalli otettaisiin useammassa paikassa tietoisesti käyttöön.

11.1 Ammatillinen kehittyminen

Opinnäytetyön tekeminen on ollut pitkä prosessi. Työskentely on ollut haastavaa ja välillä uuvuttavaakin. Aikataulutus tuntui alussa hyvältä, mutta koska teoreettisen tiedon hankinta koitui ongelmalliseksi, tuli työn tekemisessä lopussa kiire. Toteutin opinnäytetyöni osittain omassa työyhteisössäni, oman työn ohella, ja koin sen välillä hyvinkin haasteelliseksi yhdistelmäksi. Tunnit eivät meidänneet vuorokaudessa riittää. En myöskään voinut jakaa työmäärää muille, koska he olisivat joutuneet työskentelemään omalla ajallaan ja kyseessä oli minun lopputyöni.

En ollut aikaisemmin tehnyt tämän tyyppistä opinnäytetyötä, joten en oikein tiennyt mitä oppaan tulisi sisältää. Lähdin rakentamaan opasta yrittäen peilata sitä jo aikaisemmin tehtyihin kehittämishankkeisiin. Oppaassa oli myös huomiotava työyhteisön toiveet, koska työyhteisö oli pyytänyt minua tekemään oppaan heidän käyttöönsä.

Opasta rakennettiin kokoajan yhteistyössä työyhteisön kanssa, jolta sain myös mukavasti kannustusta ja positiivista palautetta. Tämän lisäksi palaute, jota sain opinnäytetyöseminaarissa muilta opiskelijoilta, oli arvokasta oppaan tekemisessä. Seminaariin osallistui sellaisia ihmisiä, jotka eivät tienneet etukäteen pienryhmätyöskentelystä juuri mitään, joten he oikeasti pystyivät kertomaan kuinka olivat pienryhmätyöskentelyn ymmärtäneet. Oli mukavaa saada heiltä palautetta selkeydestä ja oppaan helpeudesta luettavuudesta. Kehittämideoita, joita palautteessa työyhteisöltä ja seminaariin osallistujilta tuli, pyrin lisäämään omaan työhöni. Mielestäni on tärkeää saada suoraa palautetta ja kehittämideoita, jotta opas olisi oikeasti hyödyllinen työyhteisölle. Tällaisessa työelämälähtöisessä opinnäytetyössä työn hyödynnettävyys käytännön tasolla on oleellista.

Opinnäytetyön avulla olen syventänyt omaa tietämystäni varhaiskasvatuksesta, lapsilähtöisyydestä sekä pienryhmätyöskentelystä. Huomasin, kuinka tärkeää uuden toimintamallin toteuttamisen ja aloittamisen kannalta on koko työyhteisön sitoutuminen, kiinnostus sekä yhteinen suunnittelu. Yhdessä tekemällä vaikean asian läpivieminen ei ole liian iso haaste. Kehittämishanketta tehtäessä huoma-

sin, että on rohkeasti kiinnitettävä huomiota niihin asioihin, jotka eivät toimi ja pienin askelein etsittävä parempia vaihtoehtoja tilalle. Mielestäni olemme työyhteisön kanssa saaneet aikaiseksi jotain todella tärkeää ja opinnäytetyöni tuli tarpeeseen.

11.2 Aiheen jatkotyöstäminen

Varhaiskasvatuksessa tuodaan nykyään rohkeammin esiin uudenlaisia toimintatapoja. Toisissa työyhteisöissä kehittäminen on helpompaa kuin toisissa, vaikka työn monipuolista kehittämistä pidetään yleisestikin tärkeänä. Jokainen projekti vaatii aikaa, sopivan toteuttamisajan ja työntekijöiden innostumisen. Meidän aikamme oli kehittää pienryhmätyöskentelyä ja tulevaisuudessakin sitä voidaan entisestään kehittää. Usein toiminta hioutuu matkan varrella ja niin uskon tässäkin käyvän. Me saimme pienryhmätyöskentelyn hyvälle alulle.

Tulevaisuudessa olisi mielenkiintoista selvittää, syveneekö pienryhmätyöskentelyn merkitys kasvattajan työkokemuksen myötä. Usein koetaan aluksi epävarmuutta uuden asian hoitamisessa, eikä uskalleta heittäytyä täysillä mukaan. Olettaisin niin, kun toimintamalli käy tutuksi ja tulee käytännön kokemusta työskentelystä, tulee työskentelystä varmempaa ja kasvattajan luovuus pääsee vauhtiin. Tulevaisuudessa olisi mielenkiintoista tutkia, parantaako pienryhmätyöskentely kasvattajan jaksamista työssä. Toisaalta voisi myös tutkia, sitouttaako tällainen malli, jossa kasvattajat voivat toteuttaa omia ammatillisia vahvuuksiaan, tekemään työtä samassa yksikössä pidempään.

LÄHTEET

- Hakkola, Kirsti & Virsu, Marjut 2000. Entä jos, laulava puu ja muita tarinoita teematyöskentelystä. Helsinki: Tammi.
- Helenius, Aili 2008. Lapset ryhmässä. Teoksessa Aili, Helenius & Riitta, Korhonen (toim.) Pedagogiikan palikat, johdatus varhaiskasvatukseen ja kehitykseen. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy, 52–78.
- Helenius, Aili & Korhonen, Riitta 2008. Pedagogiikan palikat. Johdatus varhaiskasvatukseen ja kehitykseen. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy.
- Hujala, Eeva; Puroila, Maija; Parrila, Sanna & Nivala Veijo 2007. Päivähoidosta varhaiskasvatukseen. Vantaa: Edufin.
- Jyväskylän yliopisto kielikeskus.i.a. Viitattu 28.1.2011. http://kielikompas-si.jyu.fi/puheviestinta/tietomajakka/maja_viestintaryhmassa_maarittely.shtml#1.
- Järvinen, Mervi; Laine, Anne & Hellman-Suominen, Kirsi 2009. Varhaiskasvatusta ammattitaidolla. Helsinki: Kirjapaja.
- Kalliala, Marjatta 2008. Kato mua. Kohtaako aikuinen lapsen päivähoidossa? Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.
- Kaukkila, Veli & Lehtonen Elisa 2007. Ryhmästä enemmän: käsikirja ryhmäohjaajan taitoja tarvitsevalle. Helsinki: SMS-tuotanto.
- Koivisto, Päivi 2007. Yksilöllistä huomiota arkisissa tilanteissa. Päiväkodin toimintakulttuurin kehittäminen lasten itsetuntoa vahvistavaksi. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Koivunen, Pirjo-Leena 2009. Hyvä päivä. Työkaluja sujuvaan arkeen. Jyväskylä: PS-kustannus.

Laento, Kirsi & Nousiainen, Katariina. 2009. Varhaiskasvattaja taidekasvatuksen toteuttajana neidonkalliossa. Teoksessa Inkeri, Ruokonen; Sinikka, Rusanen & Anna-Leena, Välimäki. (toim.) Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa. Iloa, ihmettelyä ja tekemistä. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 90–95.

Laki lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä 2002/504, 14.6.2002. Viitattu 18.4.2011. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2002/20020504?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=Laki%20lasten%20kanssa%20ty%C3%B6skentelevien%20rikostaustan%20selvitt%C3%A4misest%C3%A4%20>

Laki lasten päivähoidosta 1973/239, 16.3.1973. Viitattu 18.4.2011. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973/19730239?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=laki%20lasten%20p%C3%A4iv%C3%A4hoidosta>

Lastensuojelulaki 2007/417, 13.4.2007. Viitattu 18.4.2011. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=lastensuojelulaki>

Mikkola, Petteri & Nivalainen Kirsi 2009. Lapsella hyvä päivä tänään. Näkökulmia 2010-luvun varhaiskasvatukseen. Vantaa: Pedatieto.

Muhonen, Jyrki; Lallukka Kirsi & Turtiainen Pekka 2009. Pienryhmätoiminta lasten ja nuorten ehkäisevän työn menetelmänä. Jyväskylä: YAD Youth Against Drugs.

Pennington, Donald C. 2002. The social psychology of behaviour in small groups / Donald C. Pennington. Hove: Psychology Press.

- Pihlaja, Päivi 2001. Kuntoutussuunnitelmat erityiskasvatuksen kompassina. Teoksessa Päivi, Pihlaja & Elina, Kontu (toim.) Työkaluja päivähoiton erityiskasvatukseen. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö, 127–133.
- Pihlaja, Päivi & Svärd Pirkko-Liisa 2000. Erityiskasvatus varhaislapsuudessa. Helsinki: WSOY.
- Räihä, Hannele 2001. Varhaisen vuorovaikutuksen tukeminen päivähoitossa. Teoksessa Päivi, Pihlaja & Elina, Kontu (toim.) Työkaluja päivähoiton erityiskasvatukseen. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö, 71–83.
- Sinkkonen, Hanna-Maija & Suuronen, Eira 2005. Teoksessa Elina, Kontu & Eira, Suhonen (toim.) Erityispedagogiikka ja varhaislapsuus. Helsinki: Yliopistopaino, 117–136.
- Seppänen-Järvelä, Riitta 2004. Prosessiarviointi kehittämissuunnitelmassa. Opas käytäntöihin. Stakesin FinSoc-ryhmän arviointiraportteja 4/2004. Helsinki: Satkes.
- Uuraisten sosiaalilautakunta 2005. Uuraisten varhaiskasvatussuunnitelma.
- Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Viitattu 16.3.2011. <http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/7eef5448-e8a3-4887-ab97-19719ea74066>.
- Venninen Tuulikki 2001. Yhä pinnalla. Teoksessa Tuulikki, Venninen & Henna Nivarpää – Ampuja (toim.) Perttu muutoksessa: päiväkodin kehitystarina. Jyväskylä: PS- Kustannus, 73–84.
- Viitala, Kaisu 2005. Lapsuus ja erityinen tuki päivähoitossa. Teoksessa Elina, Kontu & Eira, Suhonen (toim.) Erityispedagogiikka ja varhaislapsuus. Helsinki: Yliopistopaino, 9-34.

LIITE 1: Opas pienryhmätyöskentelystä varhaiskasvatukseen

OPAS
PIENRYHMÄTYÖSKENTELYSTÄ
VARHAISKASVATUKSEEN

Tanja Peränen
Opinnäytetyö, kevät 2011
Diakonia-ammattikorkeakoulu, Diak Etelä,
Järvenpää
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosionomi (AMK)
+lastentarhanopettajan kelpoisuus

Sisältö

1 JOHDANTO	53
1 MITÄ PIENRYHMÄTYÖSKENTELEY ON.....	54
1.1 Pienryhmän muodostaminen	54
1.2 Pienryhmän tavoitteet	55
1.3 Pienryhmäohjaajan rooli	57
2 LAPSEN KEHITYKSEN TUKEMINEN PIENRYHMÄTYÖSKENTELEYN AVULLA	58
2.1 Lapsen yksilöllinen kehitys	58
2.2 Vuorovaikutus	58
2.3 Ryhmätyöskentely	59
2.4 Omahoitajuus	60
2.5 Lapsilähtöisyys varhaiskasvatuksessa	61
2.6 Erityistä tukea tarvitseva lapsi päivähoitossa.....	61
3 PIENRYHMÄTYÖSKENTELEYN MALLIT	62
4 PIENRYHMÄN TOIMINNALLINEN SISÄLTÖ	65
4.1 Suunnitelmallisuus.....	66
4.2 Havainnointi	67
4.2 Dokumentointi.....	68
4.3 Tilat.....	69
5 PIENRYHMÄTYÖSKENTELEYN EDUT ISOON RYHMÄÄN VERRATTUNA..	70
6 KÄYTÄNNÖN KOKEMUKSET PIENRYHMÄTYÖSKENTELEYSTÄ.....	71
7 POHDINTAA	72

1 JOHDANTO

Suuret ryhmäkoot ovat tänä päivänä arkea varhaiskasvatuksessa. Ryhmäkokojen suuruus kuormittaa päivähoiton työntekijöitä sekä luo lapsille turvattomuutta ja kiireen tuntua. Ongelmia syntyy myös pienistä tiloista ja melusta. Erityisen tuen tarpeessa olevia lapsia on myös enemmän, mikä luo haasteita ryhmän hallintaan sekä yksilölliseen oppimiseen. Henkilökunnalta vaaditaan myös enemmän kuin ennen. Pienryhmätyöskentelyn avulla saadaan muutoksia näihin asioihin.

Pienryhmätyöskentelystä on puhuttu paljon varhaiskasvatuksessa, mutta sen toteutus koetaan haasteellisenä. Halusimmekin lähteä Uuraisten päiväkodin pikkulan Tiitiäisten ryhmän sekä jokihaaran ryhmäperhepäivähoidon henkilökunnan kanssa ottamaan selvää mitä kaikkea pienryhmätyöskentelyn toteutus vaatisi sekä tuoda toimintamallia näkyvämmäksi.

Työyhteisön toiveesta laadin opinnäytetyönäni oppaan kaikesta siitä mitä olimme saaneet matkan varrella selville. Oppaan tarkoituksena on tuoda kattava tietoa mitä pienryhmätyöskentely on sekä mitkä asiat sen toteutuksessa tulee huomioida. Olemme kokeilleet käytännössä pienryhmätyöskentelyä ja tuomme oppaassa esiin myös käytännön kokeilua sekä muutaman mallin miten pienryhmätyöskentelyä voidaan toteuttaa.

Huomasimme käytännön kokeilun kautta kuinka paljon viihtyvyys ja lapsilähtöisyys ovat lisääntyneet pienryhmätyöskentelyllä, joten toivomme, että opas innostaa kokeilemaan pienryhmätyöskentelyä suunnitelmallisesti kaikissa varhaiskasvatuksen ympäristöissä.

1 MITÄ PIENRYHMÄTYÖSKENTELEY ON

Pienryhmän käsitteitä on määritelty monella tavalla alan kirjallisuudessa. Tutkijoiden mielestä pienryhmälle on tyypillistä, että ryhmässä on 3-15 jäsentä ja ryhmälle on laadittu yhteiset säännöt ja normit. Pienryhmälle tulee myös määritellä päämäärä ja tavoitteet, joihin kaikki ryhmän jäsenet sitoutuvat. (Kielipassi i.a.)

Pienryhmän tulee kuitenkin olla tarpeeksi pieni, jotta ryhmän jäsenet tutustuvat toisiinsa sekä kokevat kuuluvansa ryhmään. Keskeisintä on, että pienryhmän jäsenten välillä syntyy vuorovaikutustilanteita. Vuorovaikutustilanteet voivat olla sanattomia tai sanallisia. (Pennington 2002, 3.) Pienryhmän tarkoituksena on tarjota lapselle paikka, jossa hänet voidaan huomioida paremmin kuin suuressa ryhmässä. (Muhonen, Lallukka & Turtiainen 2009, 18).

1.1 Pienryhmän muodostaminen

Lapset on hyvä jakaa pysyviin ryhmiin, jotta ryhmäytyminen tapahtuisi kunnolla. Lapsi oppii pysyvässä ryhmässä paremmin tuntemaan ryhmän muut lapset sekä aikuisen. pysyvässä ryhmässä luottamus rakentuu ryhmän sisällä myös paremmin. (Mikkola & Nivalainen 2009, 34.)

Muodostaessa pienryhmää on olennaista miettiä tarkkaan, mikä on kohderyhmä. Pienryhmät voidaan muodostaa hyvin monella tavalla. Muodostuminen voi tapahtua lasten iän, taidon, hoitoaikojen ja kehityksellisen tarpeen mukaan. Kehityksellisiä tarpeita voivat olla esimerkiksi motoriikkaryhmä, kielellinen ryhmä, vuorovaikutusryhmä tai tunneryhmä.

Pienryhmätyöskentely alkaa aina sillä, että ryhmille keksitään yhdessä lasten kanssa nimi. Nimen antaminen ryhmälle voi olla lasten mielestä vaikeaa ja lapset saattavatkin ehdottaa nimeksi mitä vain, koska eivät välttämättä ymmärrä miksi ryhmälle tulee antaa nimi. Lasten tulee päästä yhteisymmärrykseen ryh-

män ehdottamista nimistä ja joskus se vaatii aikaa ja useita miettimiskertoja. (Hakkola & Virsu 2000, 43.)

1.2 Pienryhmän tavoitteet

Perinteisesti päivähoitossa laaditaan aikuislähtöisesti koko lapsiryhmälle yhteiset toimintatavoitteet. Tavoitteet on suunnattu tarkoin etukäteen yksittäisiin toimintatuokioihin, päiviin, viikkoihin, kuukausiin tai koko toimintakaudeksi. Etukäteen suunnitelluissa tavoitteissa ei kuitenkaan pystytä realistisesti suunnittelemaan koko vuotta eteenpäin niin, että lasten ja aikuisten mielenkiinto asioihin säilyisi. Aikuislähtöisten tavoitteiden ongelmaksi nousee myös se, että todellisuudessa lasten mielenkiinto onkin suuntautunut aivan muuhun kuin mitä varhaiskasvattajat ovat ajatelleet. (Hujala, Puroila, Parrila & Nivala 2007, 92–93.) Laadittaessa tavoitteita on muistettava, että niiden tulee myös näkyä käytännön työskentelyssä. (Viitala 2001, 122)

Pienryhmätyöskentelyssä tavoitteet laaditaan lapsilähtöisesti ja toiminta on aina tavoitteellista. Jokaiselle ryhmälle tulee laatia yhteiset tavoitteet sekä jokaiselle ryhmän jäsenelle henkilökohtaiset tavoitteet. Tavoitteet toimivat pienryhmätyöskentelyn punaisena lankana ja niihin tulee palata säännöllisesti. Usein varhaiskasvatuksessa tavoitteeksi nousevat lapsen kehitykselliset tai sosiaaliset tavoitteet. Tavoitteet tulee laatia ryhmälle mahdollisimman alussa, mutta kuitenkin viimeistään kahden kuukauden kuluttua ryhmän ensimmäisestä kokoontumisesta. (Muhonen ym. 2009, 29.)

Tavoitteita laadittaessa on muistettava, että niitä ei saa olla liikaa sekä niiden tulee olla mahdollisimman konkreettisia. Henkilökohtaisia tavoitteita voivat olla esimerkiksi toisen huomioon ottaminen, kielteisten tunteiden hallinta, yhteisten sääntöjen noudattaminen, keskittymisen harjaannuttaminen tai omien vahvuuksien löytäminen. Ryhmätavoitteita puolestaan voivat olla yhdessä toimiminen, kaikkien hyväksyminen, taidot toimia kavereiden kanssa sekä sääntöjen noudattaminen. (Muhonen ym. 2009, 32.) Henkilökohtaisia tavoitteita laatiessa lap-

selle on hyvä ottaa huomioon myös vanhempien näkemykset asioista, koska heidän ovat lapsensa parhaita asiantuntijoita

Pienryhmätyöskentelyn avulla voidaan keskittyä sosiaalisten taitojen kehittämiseen. Sosiaalisten – ja vuorovaikutustaitojen harjaannuttamisella on suuri merkitys lapsen itsetunnon, minäkuvan ja elämänhallinnan vahvistamiseen. (Muhonen ym. 2009, 26.)

Sosiaalisiin taitoihin sisältyy myös kaveritaidot ja ne tulevat esiin vertaisryhmässä tai yksittäisissä kaverisuhteissa. Kaveritaitoja muun muassa ovat:

- omanarvontunne ja toisten huomioon ottaminen
- työskentely oman ikäisten kanssa
- toisten toimintaan vastaaminen sekä oma-aloitteisuus toisiin tutustuessa
- omien tunteiden ja mielipiteiden ilmaisu
- ristiriitojen ratkaiseminen vertaisryhmässä rakentavasti
- pidättyminen kiusaamisesta
- kiusatuksi tullessaan puolustautuu sekä hakee apua

(Muhonen ym. 2009, 26.)

1.3 Pienryhmäohjaajan rooli

Pienryhmätyöskentely vaatii kasvattajalta sitoutuneisuutta, pitkäjänteisyyttä, suunnittelukykyä ja menetelmien sekä tavoitteiden hallintaa. (Muhonen ym. 2009, 270). Ohjaajan tulee myös tukea lapsen yksilöllisyyttä, antaa myönteistä tukea sekä olla herkkä lapsen reaktioille. Lapsia tulee kohdella tasa-arvoisesti ja kunnioittavasti. Ohjaajan tulee pyrkiä olemaan samalla tasolla lasten kanssa, ei heidän yläpuolellaan. (Kalliala 2009, 67.)

Pienryhmäohjaajan rooliin vaikuttaa myös ohjaajan oma persoona, tietotaito, työkokemus ja asenne. Toimintatavoilla, joita ohjaaja itse käyttää on suuri merkitys lapsiryhmässä. Pienryhmäohjaajan rauhallisuus tuo lapsiryhmään turvallisuutta ja vastaavasti ohjaajan rauhattomuus luo lapsissa levottomuutta. Ohjaajan tulee osallistua yhdessä lasten kanssa, mutta kuitenkin on muistettava, että lapsen omille valinnoille on annettava tilaa. Ohjaajan tulee olla tietoinen koko ajan, mitä kukin lapsi ryhmässä tekee. (Koivunen 2009, 122–123.)

2 LAPSEN KEHITYKSEN TUKEMINEN PIENRYHMÄTYÖSKENTEELYN AVULLA

2.1 Lapsen yksilöllinen kehitys

Lapsi tarvitsee kehittyäkseen sekä kasvaakseen suhteen toiseen ihmiseen. Ihmisen tulee olla pysyvä sekä sellainen, johon lapsi voi luottaa ja joka sitoutuu häneen. Lapsi tarvitsee myös kuuntelijaa, läsnäoloa sekä aitoa välittämistä. (Niikko Anneli 2008,76.)

Toiminta päivähoitossa tulisi suunnitella niin ohjatussa kuin vapaassa tilanteessa niin, että jokainen lapsi huomioitaisiin yksilönä eikä vain osana ryhmää. (Kalliala 2009, 22). Lapset erottuvat ryhmästä oman temperamenttinsa kautta. Temperamenttia ei voi muuttaa, vaikka se elämän aikana voikin tasaantua. Jokaisen temperamenttia tulee kunnioittaa ja tukea lasta arvostamaan omia luonteenpiirteitensä. (Helenius 2008, 59.) Lasta ei saa muovata tiettyyn muotiin sopivaksi, vaan hänen tulee saada olla oma itsensä. Kasvatuksen lähtökohtana tulee olla lapsen persoonallisuus sekä hyvä elämä. (Oksanen & Perttula 2009,15.)

Yksilöllinen ja henkilökohtainen kohtaaminen on vaikeaa isossa ryhmässä, mutta silti mahdollista. Lasten itsetunnon kehityksen kannalta on hyvin tärkeää, että heidän yksilöllisiä tarpeitaan huomioidaan. (Koivisto 2007, 123.)

2.2 Vuorovaikutus

Vuorovaikutuksen kautta luodaan ryhädynamiikka. Vuorovaikutus on elävä prosessi, jossa yhdistyy sanaton ja sanallinen viestintä. Hyvässä vuorovaikutustilanteessa annamme tilaa muille ihmisille sekä osoitamme kunnioitusta häntä tai hänen asiaansa kohtaan. Onnistunut vuorovaikutus vaatii pysähdystä, silmiin katsomista, havainnointia sekä kuuntelua. (Kaukkila & Lehtonen 2007, 31.)

Kasvattajalta vaaditaan ammattitaitoisia vuorovaikutustaitoja. Hänen tulee luoda ilmapiiri, jossa lapset kokevat turvallisuutta ja luottavat kasvattajaan. Lapsen kanssa kommunikoidessaan tulee kiinnittää huomiota sekä sanalliseen että sanattomaan viestintään. Lapsen vuorovaikutustaitoja tulee kehittää ja vahvistaa ryhmässä. Vuorovaikutustaidot kehittyvät ohjeita kuuntelemalla, sanavarastoa kartuttamalla sekä ilmein ja elein. (Järvinen, Laine & Suominen 2009, 160–161.)

Pienryhmätyöskentelyn avulla pystytään suunnittelemaan ja toteuttamaan vuorovaikutusta paremmin kuin suuressa ryhmässä. Lapsen on myös helpompi suhteuttaa omat taitonsa tilanteisiin sopivaksi pienessä ryhmässä sekä tunnistaa niiden vaikutus ja seuraus muihin ihmisiin. Vuorovaikutus vaikuttaa kaikkeen toimintaan päiväkodissa. Aikuiset ovat tärkeässä roolissa päiväkodin vuorovaikutuksen muodostamisessa. On hyvin tärkeää, että lapset viihtyvät ja tulevat toimeen keskenään, mutta heille on myös opetettava konfliktitilanteissa oman ratkaisukykynsä käyttö. (Mikkola, Nivalainen 2009, 33.)

Vertaisvuorovaikutuksen merkitys on myös todella tärkeää päivähoidossa, koska lapset elävät päivähoidossa vertaisryhmässä, jossa on muita samankäisiä lapsia. Aikuisia on ryhmässä vähän, joten muiden lasten merkitys ryhmässä korostuu. Vertaisryhmässä lapset oppivat monenlaisia sosiaalisia taitoja, kuten toisen kuuntelemista, hyviä käytöstapoja, ristiriitojen selvittelyä sekä itsensä ilmaisua. (Kalliala 2009, 36.)

2.3 Ryhmätyöskentely

Lapsi tarvitsee rinnalleen vertaisryhmän, joka on riittävän pieni, sekä tutun ja turvallisen aikuisen ohjaamaan ryhmää. Aikuisen tehtävänä on tukea ja ohjata lapsen kehitystä sekä huolehtia, että perheiden kanssa sovitut tavoitteet ja sopimukset toteutuvat. (Laento & Nousiainen 2009, 91) Ryhmässä aikuinen on keskeisessä asemassa, hän ohjaa ryhmän tapahtumia, mutta hänen on annettava lapsille itselleenkin mahdollisuudet kehittää ryhmän toimintaa. Aikuinen on myös tietoinen koko ajan lasten tunneilmasta. Jos tunneilman kanssa on ongelmia, osaa hän muuttaa toimintaa sen mukaisesti, että se saadaan kuntoon.

(Pihlaja & Svärd 2000, 202–203.) Ryhmätyöskentely on hyvin tärkeää lapsen kehitykselle, mutta myös aikuiselle. Aikuiset voivat toteuttaa omaa ammattitaitoaan sekä luoda omaa ammatti-identiteettiään. (Helenius & Korhonen 2008, 58.)

Ryhmätyöskentelyn avulla lapsi oppii huomaamaan, että ihmisiä on monenlaisia, asioita voi tehdä monella tavalla ja asioista voi olla erimieltä. Ryhmän avulla lapsi oppii kommunikoimaan muiden lasten kanssa sekä pystyy ajattelemaan asioita myös muita huomioiden. Ryhmätyöskentelyn avulla koetaan yhdessä tekemisen riemu ja saadaan paljon aikaa. (Pihlaja & Svärd 2000, 199.)

Hyvin toimivassa ryhmässä kaikki ryhmän jäsenet tuntevat ryhmän perustehtävän. Kuuntelulle, tunteiden ilmaisulle ja erimielisyyksille on hyvin toimivassa ryhmässä aikaa. Rakentavan palautteen anto ja vastaanotto on myös hyvin tärkeää. Ryhmän avulla jäsenet oppivat ottamaan vastuuta toisistaan sekä koko ryhmästä. hyvin toimivassa ryhmässä ilmapiiri on rento ja kaikilla ryhmäläisillä on hyvä olla. (Kaukkila & Lehtonen 2007, 13.)

2.4 Omahoitajuus

Omahoitajuus on sitä, että jokaisella lapsella tai pienryhmällä on omahoitaja, jonka tehtävänä on ottaa vastuu pienryhmän toiminnasta sekä tukea päivähoiton aloittavaa lasta päivähoiton arjessa. Lapsen on helpompaa tutustua yhteen aikuiseen kerrallaan ja rakentaa luottamusta häneen. Näin lapsi oppii, että hänestä välitetään ja pidetään huolta. (Mikkola & Nivalainen 2009, 34.)

Omahoitajuus antaa paremmat edellytykset tukea lapsen yksilöllistä kehitystä. Omahoitajan tehtävänä onkin havainnoida ja dokumentoida lapsen kasvua ja kehitystä sovitulla tavalla. (Mikkola & Nivalainen 2009, 34.)

2.5 Lapsilähtöisyys varhaiskasvatuksessa

Lapsilähtöisyydestä puhutaan paljon ja kaikki päivähoidossa työskentelevät tietävät kuinka tärkeää on kuvata kasvatustoimintaa lapsilähtöisyydellä, vaikka todellisuudessa sitä ei pystyttäisi toteuttamaanakaan. Vaikka lapsilähtöisyydestä puhutaan paljon, niin siitä huolimatta kaikki päivähoidon työntekijät eivät tiedä mitä lapsilähtöisyys oikeasti on. (Kalliala 2009, 36.)

Lapsilähtöisyys on sitä, että lapsi on toiminnan lähtökohta. Lasta tuetaan yksilökohtaisesti ja hänen tarpeensa huomioidaan työskentelyssä. Lapsilähtöisessä työskentelyssä aikuisen tehtävänä on pitää oma roolinsa, vaikka painotus onkin lapsen tunteissa ja tarpeissa. Lapset eivät aina pysty tai halua tehdä omalle kehitykselleen tärkeitä asioita. Lapsella ei ole vielä keinoja tai tietämystä siitä, mikä merkitys kasvatusta koskevilla valinnoilla on. Lapsen parhaan näkevät paremmin aikuiset. (Oksanen & Perttula 2009,13.)

Yksilöllisten tarpeiden huomioiminen vaatii kasvattajalta havainnointia, kuuntele-
lua ja tutustumista lapseen kokonaisuutena. Erityisen tärkeää on kuunnella myös vanhempien näkemyksiä lapsesta. (Hujala ym. 207, 56.)

2.6 Erityistä tukea tarvitseva lapsi päivähoidossa

Kaisu Viitala tuo esiin päivähoitohenkilöstön kokemuksia erityistä tukea tarvitsevan lapsen hoidosta. Päivähoidon henkilökunnan mielestä heidän tiedot ja taidot eivät ole riittävät erityistä tukea tarvitsevan lapsen hoidossa. Erityistä tukea tarvitsevien lasten määrä on lisääntynyt ja suurelta osalta heistä puuttuu päivähoitolain edellyttämä lausunto erityisen tuen tarpeesta tai kuntoutussuunnitelma on tekemättä. (Viitala 2005, 18–19.)

Jokaiselle lapselle tulee antaa mahdollisuus osallistua lapsiryhmän toimintaan, rutiineihin sekä rituaaleihin oman toimintakykynsä mukaisesti. Lapselle tulee hankkia riittävä välineistö, jotta hän selviytyy päivittäisistä toiminnoista. Henkilökunnan on saatava myös tarvittava koulutus erityistä tukea tarvitsevan lapsen hoitoon. (Pihlaja 2001,127.)

3 PIENRYHMÄTYÖSKENTELYN MALLIT

Pienryhmätyöskentelyyn ei ole olemassa mitään tiettyä mallia, kuinka sitä tulisi toteuttaa, vaan jokainen päiväkotitoiminta voi muokata toiminnan omia tarpeitaan vastaavaksi. Esittelen seuraavaksi kaksi toimintamallia pienryhmätyöskentelyn toteuttamisesta Uuraisten varhaiskasvatuksessa. Ensiksi kerron pysyvästä pienryhmästä ja sen jälkeen pysyvästä pienryhmästä, jossa vaihtuu kasvattaja.

Aloittaessa pienryhmätyöskentelyä Uuraisten varhaiskasvatuksessa kenelläkään kasvattajalla ei ollut käytännön kokemusta asiasta. Ensimmäinen tehtävä oli lähteä miettimään henkilökunnan kanssa, että mitä me haluamme pienryhmätyöskentelyn avulla tuoda arkeemme. Halusimme tuoda pienryhmätyöskentelyn avulla helpotusta kiireeseen, meluun ja lapsen yksilölliseen huomioimiseen. Seuraavaksi oli mietittävä miten lapset jaetaan ryhmiin ja päädyimme jakamaan lapset heidän ikänsä mukaan, koska tarkoituksena oli tukea heidän sosiaalisia taitojaan ja ikätasoista kehittymistä.

Pienryhmätyöskentelymallin aloittaminen ei vaatinut lisää henkilökuntaa, vaan pienryhmiä muodostettiin niin monta kuin oli kasvattajia. Erityisjärjestelyjä tehtiin kuitenkin sen verran, että iltavuorolainen saapui töihin pienryhmäpäivinä jo klo 9. Katsoimme myös parhaaksi aloittaa pienryhmätyöskentely pysyvillä ryhmillä, jotta työskentely ryhmässä olisi luontevampaa sekä aikuinen tutustuisi paremmin lapsiin. Emme tuoneet pienryhmätyöskentelyä jokapäiväiseksi toimintamalliksi, koska koimme, että lapsen kehitykselle on myös tärkeää harjoitella taitoja suuressa ryhmässä ja lisäksi lapset oppivat paljon asioita toisilta lapsilta ja varsinkin vanhemmilta, joten on hyvä, että lapset toimivat välillä myös erikikäisten lasten kanssa.

Lapset keksivät itse pienryhmille nimet, jokainen lapsi sai sanoa ehdotuksensa ryhmän nimeksi. Kaikkien ehdotusten jälkeen äänestettiin ryhmän jäsenten kesken, että mikä ehdotus saisi eniten kannatusta ja eniten ääniä saanut valittiin ryhmän nimeksi. Koimme henkilökunnan kanssa tärkeäksi, että ryhmillä on nimet, koska pienryhmiä oli useampi. Lasten on helpompaa yhdistää itsensä ryh-

mään kun sillä on nimi. Pienryhmien kuvat esim. leppäkerttu sekä siihen kuuluvien lasten valokuvat ovat lasten hoitopaikan seinällä, josta myös vanhemmat näkevät mihin ryhmään lapsi kuuluu.

3.1 Pysyvät pienryhmät

Lapset on jaettu kolmeen pienryhmään iän mukaisesti. Päiväkoti pikkulassa ryhmät muodostuivat seuraavasti: Leppäkertut 3v, Puput 4v ja Karhut 5v. Pienryhmissä on 5-7 lasta. Jokihaaran ryhmäperhepäivähoidossa ryhmät koostuivat myös kolmesta pienryhmästä: Tikruista, Nasuista ja Lapsia pienryhmissä oli 4. Jokaisella pienryhmällä on sama nimetty vastuukasvattaja, joka ohjaa aina omaa pienryhmäänsä. Pienryhmät kokoontuvat kaksi kertaa viikossa aamupäivällä 9-11 välillä. Jokainen kasvattaja vastaa omasta ryhmästä, jolloin toiminta ei ole sidoksissa kenenkään muun toimintaan ja se antaa vapautta tehdä asioita lapsilähtöisesti ryhmän tahtiin.

Teemat pienryhmiin suunnitellaan yhdessä kaikkien kasvattajien kesken viikoittain, mutta jokainen kasvattaja laatii tarkemmat suunnitelmat itse jokaiselle pienryhmätuokiolle. Jokaisella pienryhmällä on vihko, johon kirjataan tuokion kulku sekä havainnoinnit. Tilat pienryhmätyöskentelyyn on suunniteltu niin, että päiväkodin tilat ovat ryhmien käytössä kiertävästi. Kiertävät tilat mahdollistavat sen, että tilojen tavaroita kuten soittimia ja jumppavälineitä ei tarvitse siirrellä, vaan ne ovat käytössä silloin kun tila on ryhmän käytössä.

Pienryhmäohjauksen lisäksi pienryhmän kasvattaja hoitaa ryhmään kuuluvien lasten keskustelut vanhempien kanssa. Pysyvän pienryhmän kautta lapset tulevat kasvattajalle tutummaksi ja lasten havainnointi on helpompaa.

3.2 Pysyvät pienryhmät, vaihtuva kasvattaja

Koimme edellisen mallin pienryhmätyöskentelystä toimivaksi, mutta halusimme tuoda kasvattajien omat ammatilliset vahvuudet kaikkien ryhmien käyttöön. Huomasimme, että jokaisella kasvattajalla painotukset ovat eri alueissa, kuten musiikki, liikunta, kädentaidot ja halusimme, että jokainen ryhmä hyötyisi näistä

taidoista. Huomasimme myös, että kasvattaja tutustuu oman ryhmän lapsiin todella hyvin, mutta muiden ryhmien lapset jäävät vieraammiksi. Koimme kuitenkin tärkeäksi, että jokaisella ryhmällä on sama vastuu aikuinen kuin edellisessäkin mallissa, jolloin ja hänen tehtävänsä on edelleen hoitaa oman ryhmänsä lasten asiat sekä keskustelut vanhempien kanssa.

Tässäkin toimintamallissa lapset on jaettu heidän iän mukaisesti neljään ryhmään. Ryhmiä on yksi enemmän kuin edellisessä mallissa, mutta kasvattajia on myös yksi enemmän. Ryhmät ovat: Luppa, 4v+ yksi 2v Perhoset 5v, Kissanpennut 5v ja Karhut 6v. Pienryhmätoimintaa toteutetaan kahden viikon jaksossa, joissa on kolme pienryhmäpäivää: ensimmäisellä viikolla tiistai ja torstai sekä toisella tiistai tai torstai. Pienryhmät kokoontuvat aamupäivällä 9-11 välillä.

Jokainen ryhmän kasvattaja ohjaa vuorollaan kahden viikon jakson kaikille pienryhmille. Kasvattaja ohjaa saman tuokion pienryhmän lapsille muokaten sen sopivaksi jokaisen ryhmän lasten iän mukaisesti. Tuokion jälkeen kasvattaja kirjaa jokaisen ryhmän omaan vihkoon havainnoinnit ja toiminnan sisällön kuvauksen. Vetovastuussa olevan kasvattajan ottaessa pienryhmän, myös muut kasvattajat ottavat omat pienryhmät. Useimmiten muilla ryhmillä on myös teemaan liittyvää toimintaa kuten askartelua. Toisinaan muut ryhmä voivat ulkoilla tai käydä retkeilemässä.

Tässäkin mallissa jokaiselle pienryhmälle on nimetty vastuu aikuinen, joka hoitaa oman pienryhmänsä kanssa keskustelut lasten vanhempien kanssa sekä ruokailee oman pienryhmänsä kanssa.

4 PIENRYHMÄN TOIMINNALLINEN SISÄLTÖ

Pienryhmän kokoontuessa ensimmäistä kertaa annetaan tilaa tutustumiselle. Riittävän tutustumisen jälkeen keksitään ryhmälle nimi ja laaditaan yhdessä ryhmän tavoitteet sekä henkilökohtaiset tavoitteet. Ryhmän toiminnallinen sisältö mietitään jokaiselle ryhmälle erikseen ja siihen vaikuttavat lasten ikä, tavoitteet sekä toiveet. Toiminnan sisältö voi olla hyvin monenlaista, kunhan se palvelee ryhmälle asetettuja tavoitteita ja päämääriä. (Muhonen ym. 2009, 33.)

Pienryhmätyöskentelyssä voidaan käyttää eri välineitä tai itse keksittyjä ideoita. Ryhmän jäsenten välille tulee pyrkiä luomaan turvallinen ja rento ilmapiiri, joka rohkaisee lasta ilmaisemaan itseään, varsinkin jos ryhmässä on ujoja ja arkoja lapsia. Pienryhmässä tulee olla mahdollisuus kaikkien osallistua. (Muhonen ym. 2009, 33.)

Pienryhmätyöskentelyssä voidaan toteuttaa kaikkea samaa mitä toteutettaisiin suurenkin ryhmän kanssa, mutta se myös mahdollistaa haasteellisempiin tehtäviin kuin lapsia on vähemmän. Uraisilla meillä on ollut teemoina muun muassa: sadutus, tunteet, eläimet, minä, oma perhe. Sama teema kestää kuukauden ja aihetta käsitellään usein askartelu, liikunnan, sadun ja keskustelun kautta.

Olemme kokeneet Uraisilla, että pienryhmätuokio on hyvä aloittaa aina samalla tavalla. esimerkiksi joka kerta sama aloitusloru sekä päättää tuokio myös samaan lopetukseen esimerkiksi soittorasia lauluun. Olemme huomanneet myös sen, että tuokio on hyvä kuvittaa lapsille. Jokainen tuokio kuvitetaan ja alussa kasvattaja näyttää kuvin mitä tuokiolla tapahtuu.

Seuraavaksi kerron yhden mallin pienryhmätuokiosta. Tuokio aloitetaan aloitus laululla: Onko Tanja täällä ja jokainen lapsi vastaa oman nimen kultuaan, että on Tanja täällä. Seuraavaksi kasvattaja kertoo mitä tuokiolla tänään tehdään ja näyttää ne lapsille kuvilla. Seuraavaksi siirrytään toteuttamaan teemaan liittyvää toimintaa ja tällä kerralla aiheena on sadutus. Lapsille kerrotaan pöytäteatterin avulla satu. Sadun jälkeen lapset voivat tulla kertomaan oman sadun käyttäen

pöytäteatterin hahmoja. Aikuinen kirjaa lasten kertomat sadut ylös. Kaikkien lastan esitysten jälkeen keskustellaan millaista oli esittää satu ja millaisia asioita esitystä tehdessä on huomioitava. Tuokio päätetään laulamalla soittorasia. Tuokion päätteeksi lapset saavat leikkiä vapaasti ja leikin aikana kasvattaja kirjaa tuokion kulun sekä havainnoinnit vihkoon. Seuraavalla tuokiolla jatketaan esimerkiksi askartelemalla pöytäteatteri hahmot

4.1 Suunnitelmallisuus

Pienryhmätyöskentely vaatii paljon keskustelua lapsiryhmän aikuisten kesken sekä yhteisiä pelisääntöjä ja sopimuksia. Suunnittelupalavereja tulisi olla mahdollisimman usein, mielellään viikoittain. Suunnittelu edellyttää paljon työtä sekä luovaa harkintaa. (Järvinen, Laine & Helman-Suominen 2009, 125.)

Suunnitelmia tehdessä on sovittava kasvattajien vastualueet ja työnjako. Suunnittelupalavereissa ei tule pelkästään suunnitella uutta toimintaa, vaan myös arvioida jo toteutunutta. Arviointi on hyvin tärkeää, jotta pystytään puuttamaan epäkohtiin ajoissa. (Koivunen 2009, 193.)

Suunnittelun lähtökohtana ovat lapsiryhmän sekä jokaisen lapsen yksilölliset tarpeet. Jokaiselle lapselle laaditaan henkilökohtainen varhaiskasvatuksen suunnitelma, jota arvioidaan säännöllisesti vanhempien kanssa käydyissä keskusteluissa. Suunnittelussa tulee myös huomioida lasten ikä, vireys sekä lapsen perheen kanssa sovitut käytännöt. Ryhmän käytäntöjä tulee kehittää niin, että jokaiselle lapselle asetetut tavoitteet pystytään saavuttamaan. Suunnittelussa tulisi huomioida mahdollisuuksien mukaan lasten omat mielipiteet hänen ikätasonsa mukaisesti. (Järvinen ym. 2009, 125.)

Uuraisilla suunnittelupalavereja oli kahden viikon välein. Suunnittelupalaverissa suunniteltiin seuraavan kuukauden teema. sekä käytiin keskustelu toteutuneista tuokioista. Koimme, että suunnittelu oli tärkeää, jotta jokainen kasvattaja tiesi mitä tapahtuisi milloinkin. Teemat toimivat punaisena lankana toiminnoissa ja samalla ne yhdisti kaikkien ryhmien toimintoja.

4.2 Havainnointi

Kasvattajan tulee ottaa jokaisesta ryhmänsä lapsesta selvää, millaisista asioista lapsi pitää tai ei pidä, millaiset tiedot ja taidot lapsella on, mitä lapsi viestittää itsestään sekä millaisia ajatuksia lapsella on. Näiden asioiden havainnointiin kasvattaja tarvitsee systemaattista tiedonkeruuta, joka koostuu lapsen kuuntelemisesta, havainnoinnista, arvioinnista sekä lapsen haastattelusta. (Järvinen ym. 2009, 152.)

Kasvattaja tekee havainnointia päivittäin joko lapsesta yksittäin tai sitten lapsen toimiessa ryhmässä. Yksilöhavainnot antavat tarkempaa tietoa lapsen kehityksen osa-alueista ja samalla kasvattaja oppii tuntemaan lapsen paremmin. Ryhmähavainnoinnissa havainnoinnin kohteena ovat puolestaan lasten sosiaaliset taidot, ryhmän toimivuus, ja vuorovaikutustaidot. Ryhmähavainnoinnin tuloksia voidaan hyödyntää toiminnan suunnitteluun, toteutukseen sekä arviointiin. Havainnointien kautta pystytään myös muokkaamaan toimintaympäristö toimivammaksi, mikäli kasvattaja huomaa jonkin epäkohdan esimerkiksi tilan suhteen, voidaan sitä muokata sopivammaksi jatkossa. (Koivunen 2009, 24–25, 27.)

Havainnoinnit tapahtuvat vapaan leikin aikana, siirtymätilanteissa, perushoitotilanteissa, toiminnallisissa hetkissä sekä kaikissa päivähoidon tapahtumissa. Havainnot tulee kirjata tiimin omaan vihkoon tai -kansioon. Havainnoista tulee myös keskustella kaikkien ryhmän kasvattajien kesken. Havainnot tulee myös kertoa lapsen vanhemmalle. Kasvatuskeskustelut ja kasvatussuunnitelmat ovat hyviä tilaisuuksia tuoda esille havaintoja lapsesta. (Järvinen ym. 2009, 152.)

Yksityiskohtaisen havainnoinnin saamiseksi tulisi havainnointia tehdä niin, että havainnoija itse ei ohjaa lapsiryhmää, koska silloin kasvattajalta voi jäädä jotakin hyvin arvokasta tietoa huomaamatta. Lapsen havainnoinnissa tulee muistaa, ettei se ole itsestään tarkoitus, vaan se tehdään, jotta kasvattaja saisi tietoa lapsen toimintatavoista erilaisissa tilanteissa. Havainnointi on myös hyvin tärkeää, kun suunnitellaan lapsen kehityksen tukitoimia. (Koivunen 2009, 24, 27,)

Uuraisilla jokaisen tuokion jälkeen oli vapaata leikkiä, jonka aikana kasvattaja kirjoitti pienryhmävihkoon havainnoinnit ylös niin tuokion kulusta kuin lapsista. Havainnoinnit kerrottiin suunnittelupalaverissa muille kasvattajille. Havainnoinnin avulla oli myös helpompaa käydä keskustelua vanhempien kanssa.

4.2 Dokumentointi

Dokumentoinnissa on kysymys toimintojen näkyväksi tuomisesta sekä havainnoinnista. Dokumentoinnin tarkoituksena on, että tallennuksia voidaan tarkastella myös myöhemmin. Dokumentointi toimii siltana päivähoidon ja kodin välillä. (Rintakorpi 2009, 85.)

Kasvunkansio on yksi dokumentoinnin väline. Kasvunkansioon kerätään pitkällä aikavälillä lapsen kasvusta ja kehityksestä kertovaa materiaalia. Kasvunkansio voi olla digitaalinen kasvunkansio, perinteinen kansio tai laatikko. Kasvunkansioon kerätään lapsen keksimiä runoja, lauluja, satuja, lapsen piirustuksia, askarteluja sekä valokuvia lapsesta päivähoidon ajalta. Kansio kertoo lapsen päivähoitosta, lapsen kiinnostuksen kohteista, toiveista, osaamisesta sekä tarpeista. (Järvinen ym. 2009, 156.)

Kasvattajan tehtävänä on havainnoida lapsen edistystä ja kasvua koko päivähoiton ajan ja havainnot tulee liittää yhdeksi osaksi kasvunkansiota. Tärkeää on ottaa vanhemmat ja lapsi itse kasvunkansion rakentamiseen mukaan. Kasvunkansion avulla lapsen vuorovaikutus karttuu, hän voiansion avulla kertoa itsestään muille. Kansion avulla lapsi oppii arvioimaan omia vahvuuksiaan sekä vahvistaa omaa itsetuntoa. (Järvinen ym. 2009, 158.)

Kasvunkansioon tulee systemaattisesti ja säännöllisesti kerätä materiaalia lapsesta. Kasvunkansion tarkoituksena on auttaa kasvattajaa seuraamaan yksittäisen lapsen kehitystä sekä suunnittelemaan tavoitteita yksilöllisesti yhteistyössä vanhempien kanssa. Lapselle itselleen tulee myös antaa mahdollisuus päättää mitä töitään hän haluaa kasvunkansioon tallettaa. (Hujala ym. 2007, 90.)

4.3 Tilat

Suurin osa lapsen hoitopäivästä kuluu päiväkodin sisätiloissa joko suurissa tai pienemmissä ryhmissä riippuen toiminnasta. Päiväkodissa on usein käytössä yhteisiä tiloja kuten verstaas, sali, vesileikkihuone tai muu tila, jonne lapset pääsevät leikkimään vain harvoin. Ryhmien omat tilat ovat vastaavasti käytössä päivittäin, jolloin oppimisympäristön tarjoama virikkeellisyys jää vähäiseksi. Tilaratkaisut päiväkodeissa vaihtelevat huomattavasti, eikä jokaisessa päiväkodissa ole mahdollisuutta muunnella tiloja joustavasti pienryhmien käyttöön. Tilojen joustava käyttö vaatii hyvää suunnittelua, mutta pelkillä tiloilla ei saada luotua toimivaa ja turvallista arkea, vaan siihen vaikuttavat aikuisten selkeät päätökset ja ohjaus. (Mikkola & Nivalainen 2009, 38–39.)

Tilojen käytössä tulisi kiinnittää huomiota visuaalisiin ja auditiivisiin ärsykkeisiin. Huoneiden seinät eivät saa peittyä kokonaan lasten piirustuksilla tai tauluilla, tällöin lapsen, jolla on visuaalisen hahmottamisen vaikeus, on haasteellista työskennellä tilassa jossa on paljon erilaisia näköärsykeitä. Perinteisesti päiväkodissa on kaikki lasten lelut ja pelit esillä. Tavaroiden paljous tuottaa vaikeutta lapselle jolla on tarkkaavaisuuden häiriö tai oman toiminnan ohjauksen vaikeutta, jolloin lapsen on vaikea keskittyä yhden asian ääreen kun vaihtoehtoja on niin paljon. Parempi olisi, että esillä olisi vain osa tavaroista ja aika ajoittain niitä vaihdettaisiin, tällöin myös lasten kiinnostus tavaroihin säilyisi paremmin. (Koivunen 2009, 180.)

Päiväkodissa syntyy aina melua ja lasten välinen puhuminen saattaa olla äänekkästä. Kasvattajat synnyttävät myös melua keskustelemalla ajoittain jopa kovempaa kuin lapset. Melutasoa voidaan alentaa sijoittamalla lapset toimimaan eri huoneisiin. Ongelmia saattaa syntyä silloin kuin käytössä on vain yksi tila, mutta tilaa voidaan jakaa sermeillä. Sermit eivät poista melua, mutta auttavat lapsia keskittymään paremmin omaan toimintaansa. (Koivunen 2009, 180.)

Tilojen tulisi olla myös sellaiset, että ne huomioivat lapsen yksilölliset ominaisuudet sekä kehitykselliset vaikeudet. Lapsi ei saa joutua eriarvoiseen asemaan esimerkiksi kehityksellisen vaikeuden takia. (Koivunen 2009, 181.)

5 PIENRYHMÄTYÖSKENTELYN EDUT ISOON RYHMÄÄN VERRATTUNA

Pienryhmätyöskentelyllä on monia etuja verrattuna suureen ryhmään. Lapset tutustuvat toisiinsa paremmin pienessä ryhmässä. Pienessä ryhmässä lapsen on helpompi olla oma itsensä, kun jokainen tuntee toisensa sekä jokaisen ryhmän jäsenen tekeminen huomataan paremmin. Pienessä ryhmässä lapset sitoutuvat paremmin toimintaan ja ryhmän jäsenet pitävät toinen toisistaan huolta. (Riihelä 1995, 31.)

Isossa ryhmässä pystytään tuomaan monenlaisia näkökulmia esiin, mutta usein vain rohkeat ja vilkkaat pääsevät kertomaan mielipiteensä asioihin. Keskustelut suureessa ryhmässä ovat myös usein aikuislähtöisiä sekä kasvattajan johtamia. Pienryhmä mahdollistaa lasten omien mielipiteiden ja näkökulmien käsittelyn. (Riihelä 1995, 31.) Käytännön kokemukset ovat myös osoittaneet pienryhmätyöskentelyn hyvin tarpeelliseksi. Lapsella on sitä turvallisempi olla mitä pienemmässä ryhmässä hän on. Pienryhmässä lapselle jää enemmän yksilöllistä aikaa kuin suureessa ryhmässä. (Mikkola & Nivalainen 2009, 31.)

6 KÄYTÄNNÖN KOKEMUKSET PIENRYHMÄTYÖSKENTELYSTÄ

Käytännön kokeilut Uraisilla ovat myös osoittaneet pienryhmätyöskentelyn mahdollistavan työ- ja leikkirauhan paremmin kuin suuressa ryhmässä ja myös leimautuminen on vähäisempää pienryhmässä. Perushoitotilanteissa on mahdollisuus antaa lapselle paremmin aikaa kuin ennen, koska jokainen pienryhmä pystyy toteuttamaan ne lasten tahtiin. Kiireettömyys näkyy myös arjessa, toiminnot voidaan tehdä rauhassa loppuun, kun ei tarvitse esimerkiksi kiirehtiä samanaikaisesti toisten kanssa ulos. Pienryhmätyöskentelyn avulla melu on vähäisempää, kun pienryhmät jakautuvat eri tiloihin ja samalla pysytään hyödyntämään tilat järkevästi.

Pienryhmätyöskentelyn avulla henkilökunta on sitoutuneempaa ja luottamus henkilökunnan välillä on parempaa. Pienryhmätyöskentely vaatii kaikilta kasvattajilta sitoutuneisuutta, jotta toimintaa voidaan toteuttaa. Jokainen kasvattaja joutuu suunnittelemaan ja toteuttamaan tuokiota itse ja jokainen on vastuussa omalta osaltaan sovituista asioista. Kaikkien kasvattajien osallistuminen toimintaa parantaa yhteishenkeä, eikä kukaan ole eriarvoisessa asemassa, vaan kaikkien ideat ja ammattitaito on käytössä ammatti nimikkeeseen katsomatta.

Olemme myös huomanneet Uraisilla henkilökunnan kanssa, että pienryhmätyöskentelyn avulla lapset tulevat paljon tutummiksi kasvattajalle ja heidän yksilöllisiä tarpeitansa pystytään tukemaan paremmin ja oikeaan aikaan. Pidämme pienryhmätyöskentelyä tarkoituksenmukaisena ja joustavana. Pienryhmätyöskentelyä ei ole tehty vain sen takia, että voidaan sanoa:” meillä tehdään pienryhmätyöskentelyä”.

Pienryhmätyöskentelyn avulla lapset keskittyvät toimintaan paremmin, myös aikuinen. Lapset kokevat, että heitä arvostetaan ja he tulevat paremmin kuuluisiksi ja nähdyiksi.

7 POHDINTAA

Yhteistyö työyhteisön kanssa oli joustavaa, sitoutunutta ja innostavaa. Se olikin edellytys prosessin loppuun viemiseksi. Projekti oli onnistunut ja saimme aikaiseksi jotain todella tärkeää. Löysimme teoria pohjan johon pienryhmätyöskentelyä tulee peilata ja rakensimme teorian mukaisesti kaksi toimintamallia joita totesimme käytännössä. Olemme avanneet polun uuteen työmalliin ja toiveena on, että se juurtuisi pysyväksi toimintamalliksi sekä leviäisi myös Uuraisilla muuhinkin varhaiskasvatuksen toimipisteisiin. Uskon, että tulevaisuudessa toimintamalli kaipaa vieläkin kehittämistä, mutta olemme tehneet hyvän pohjatyon sen kehittämiseksi.

Pienryhmätyöskentely avasi meidän silmämme katsomaan mikä tarkoitus työllemme on sekä mikä on lapsen edun mukaista ja mielekästä toimintaa. Aina ei ole helppoa lähteä kokeilemaan uutta työtapaa ja ajatus muutoksesta vaatii aikaa sekä keskustelua. Mielipiteitä täytyy kuitenkin tuoda esiin ja kyseenalaistaa toimintaa ja mutta me uskalsimme lähteä kokeilemaan uusia tuulia ja toivomme, niin mekin teimme ja uskalsimme kokeilemaan pienryhmätyöskentelyä omassa toimipaikassaan.

LÄHTEET

- Hakkola, Kirsti & Virsu, Marjut 2000. Entä jos, laulava puu ja muita tarinoita teematyöskentelystä. Helsinki: Tammi.
- Hujala, Eeva; Puroila, Maija; Parrila, Sanna & Nivala Veijo 2007. Päivähoidosta varhaiskasvatukseen. Vantaa: Edufin.
- Helenius, Aili 2008. Lapset ryhmässä. Teoksessa Aili, Helenius & Riitta, Korhonen (toim.) Pedagogiikan palikat, johdatus varhaiskasvatukseen ja kehitykseen. Helsinki: WSOY, 52-78.
- Jyväskylän yliopisto kielikeskus.i.a. Viitattu 28.1.2011. http://kielikompassi.jyu.fi/puheviestinta/tietomajakka/maja_viestintaryhmassa_maarittely.shtml#1.
- Järvinen, Mervi; Laine, Anne & Hellman-Suominen, Kirsi 2009. Varhaiskasvatusta ammattitaidolla. Helsinki: Kirjapaja.
- Kalliala, Marjatta 2009. Kato mua: kohtaako aikuinen lapsen päiväkodissa. Helsinki: university press.
- Kaukkila, Veli & Lehtonen, Elisa 2007. Ryhmästä enemmän: käsikirja ryhmäohjaajan taitoja tarvitsevalle. Helsinki: SMS-tuotanto.
- Koivunen, Pirjo-Leena 2009. Hyvä päivähoito, työkaluja sujuvaan arkeen. Juva: Ws Bookwell Oy.
- Laento, Kirsi & Nousiainen, Katariina. 2009. Varhaiskasvattaja taidekasvatuksen toteuttajana neidonkalliossa. Teoksessa Inkeri, Ruokonen; Sinikka, Rusanen & Anna-Leena, Välimäki (toim.) Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa. Iloa, ihmettelyä ja tekemistä. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 90-96.
- Mikkola, Petteri & Nivalainen, Kirsi 2009. Lapsella hyvä päivä tänään. Näkökulmia 2010-luvun varhaiskasvatukseen. Vantaa: pedatieto.
- Muhonen, Jyrki; Lallukka, Kirsi & Turtiainen, Pekka 2009. Pienryhmätoiminta lasten ja nuorten ehkäisevän työn menetelmänä. Jyväskylä: Yad youth against drugs.
- Niikko, Anneli 2009. Perustoimintojen pedagogiikka. Teoksessa Aili, Helenius & Riitta, Korhonen (toim.) Pedagogiikan palikat, johdatus varhaiskasvatukseen ja kehitykseen. Helsinki: WSOY.

- Pennington, Donald C. 2002. The social psychology of behaviour in small groups / Donald C. Pennington. Hove : Psychology Press.
- Pihlaja, Päivi 2001 Kuntoutussuunnitelmat erityiskasvatuksen kompassina. Teoksessa Päivi, Pihlaja & Elina, Kontu (toim.) Työkaluja päivähoidon erityiskasvatukseen. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö, 123-133.
- Pihlaja, Päivi & Svärd Pirkko-Liisa 2000. Erityiskasvatus varhaislapsuudessa. Porvoo: WS Bookwell Oy.
- Riihelä, Monika 1995. Lapsi pedagogiikalle siivet: Yhtenäisen esi- ja alkuopetuksen jäljillä. Helsinki: Stakes.
- Rintakorpi, Kati 2009. Dokumentointi toiminnan kehittämisen välineenä. Teoksessa Inkeri, Ruokonen; Sinikka, Rusanen & Anna-Leena, Välimäki (toim.) Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 84–89.
- Ruokonen Inkeri; Rusanen, Sinikka & Välimäki Anna-Leena. Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Viitala, Kaisu 2005. Lapsuus ja erityinen tuki päivähoidossa. Teoksessa Elina, Kontu & Eira, Suhonen (toim.) Erityispedagogiikka ja varhaislapsuus. Helsinki: Yliopistopaino, 9-34.